

Pénzügyi intézményrendszer Magyarországon 2019

DOI 10.35511/978-963-334-336-4

SOPRONI EGYETEM KIADÓ

Sopron, 2019

Szerkesztők:

Kovács Tamás, Szóka Károly, Varga József

Szakmai lektor:

Parragh Bianka

Szerzők:

Baranyi Aranka
Bartók János
Fóriánné Horváth Margit
Für István
Gál Veronika Alexandra
Gulyás Éva
Hegedűs Mihály
Kómár András
Kovács Róbert
Kovács Tamás

Moizs Attila
Parádi-Dolgos Anett
Pataki László
Sipiczki Zoltán
Szarka Gábor
Szóka Károly
Tatay Tibor
Tóth Gergely
Varga József
Végh Richárd

Nyelvi lektor: Tompáné Székely Zsófia

Technikai szerkesztő: Horváthné Józsa Ágnes

A könyv a Soproni Egyetem és a Magyar Nemzeti Bank közötti együttműködés keretében, a Magyar Nemzeti Bank támogatásával készült.

Kiadja: Soproni Egyetem Kiadó

9400 Sopron, Bajcsy-Zsilinszky u. 4.

Felelős kiadó: Dr. Alpár Tibor László kutatási és külügyi rektorhelyettes

© Soproni Egyetem Kiadó

Nyomdai kivitelezés: Pátria Nyomda Zrt.

Felelős vezető: Simon László vezérigazgató

ISBN 978-963-334-335-7 (nyomtatott)

ISBN 978-963-334-336-4 (elektronikus)

DOI 10.35511/978-963-334-336-4

Minden jog fenntartva.

Tartalomjegyzék

Előszó	11
I. rész A hazai bankrendszer működése	13
1. Új irány a monetáris politikában Magyarországon – A modern jegybanki eszközök és intézkedések gyakorlatorientált rendszerezése (Tóth Gergely)	15
1.1. Bevezetés	15
1.2. A monetáris politika fogalma, működése, szerepe	15
1.2.1. Monetáris politika fogalma	15
1.2.2. A monetáris intézkedések hatásmechanizmusa	16
1.2.3. A jegybanki eszköztár	25
1.2.4. A Magyar Nemzeti Bank	36
1.3. Irodalomjegyzék	66
2. A belföldi fizetési forgalom (Varga József)	69
2.1. A belföldi fizetési forgalom kerete	69
2.1.1. A belföldi fizetési forgalom meghatározása	69
2.1.2. A fizetési számla típusai	70
2.1.3. A pénzforgalmi jelzőszám	71
2.1.4. Fizetési szokások Magyarországon	72
2.2. Fizetési formák	75
2.2.1. Az átutalás	75
2.2.2. Beszedési megbízás	77
2.2.3. Okmányos meghitelezés (akkreditív)	80
2.2.4. Bankkártya	81
2.2.5. Fizetési számlához kötődő készpénzfizetési és fizetési számla nélküli fizetési mód	85
2.2.6. A csekk	87
2.3. Irodalomjegyzék	88
3. Bankok működése a Hitelintézeti törvény alapján (Kovács Róbert)	91
3.1. Helyzetkép a magyar hitelintézeti szektor intézményi összetételéről	91
3.2. A magyar hitelintézeti szektor szabályozási háttere	92
3.3. A pénzügyi szolgáltatás és kiegészítő pénzügyi szolgáltatás	94
3.4. A pénzügyi intézmények: a hitelintézet és szervezeti formái, valamint a pénzügyi vállalkozás	99
3.5. A hitelintézetek alapításának és működésének, illetve egyes tevékenységeinek engedélyezése	101
3.6. A kiadott engedély felügyeleti visszavonása	104
3.7. A szolgáltatás nyújtásának szabadsága: másik EGT-államban történő fióktelep létesítés szabályai	105
3.8. Irodalomjegyzék	106

4. A banki működés kockázatai (<i>Sipiczki Zoltán</i>)	109
4.1. Pénzügyi kockázatok	110
4.1.1. Hitelkockázat	110
4.1.2. Kamatláb-kockázat	116
4.1.3. Likviditási kockázat	117
4.1.4. Mérlegen kívüli kockázat	119
4.1.5. Befektetési kockázat	119
4.1.6. Valutakockázat	120
4.1.7. Nyereség és jövedelemszerkezet romlása	120
4.1.8. Tőke megfelelés elégségessége	121
4.2. Működési kockázatok	122
4.2.1. Belső csalás	122
4.2.2. Külső csalás	122
4.2.3. Foglalkoztatási gyakorlat és a munkahelyi biztonság	123
4.2.4. Ügyfelek, termékek és üzleti szolgáltatások	123
4.2.5. Eszközök fizikai károsodása	123
4.2.6. Üzleti zavarok és rendszerhibák (technológiai kockázatok)	124
4.2.7. Végrehajtás és folyamatmenedzsment	124
4.3. Szabályozási és környezeti kockázatok	124
4.3.1. Ország- és politikai kockázatok	124
4.3.2. Makrogazdasági politika	125
4.3.3. Pénzügyi infrastruktúra	125
4.3.4. Szabályozási kockázat	126
4.3.5. Pénzügyi vagy banki válság	127
4.4. Kockázatok kezelése a treasury menedzsmenttel	127
4.5. Irodalomjegyzék	128
5. Jelzálog-hitelintézetek (<i>Fóriánné Horváth Margit</i>)	131
5.1. Jelzálog-hitelintézet, zálogjog, önálló zálogjog, jelzálogjog fogalma. Jelzálog-hitelintézet elhelyezése a pénzügyi intézmények között	131
5.2. A jelzálog-hitelezés jogszabályi háttere	133
5.3. A jelzálog-hitelintézet működése	145
5.4. A magyar intézményi szabályozás hasonlítása más modellekhez	146
5.5. A magyar jelzáloghitelezés története a kezdetektől a hatályos törvény megjelenéséig	150
5.6. A magyar jelzálog-hitelezés intézményei	153
5.7. Irodalomjegyzék	159
6. Lakástakarékpénztárak (<i>Szóka Károly</i>)	161
6.1. A lakástakarékpénztárak és kialakulásuk	161
6.2. A magyarországi lakáspiac	161
6.3. A lakástakarékpénztárak kialakulása	166
6.4. A lakástakarékpénztárak magyarországi kialakulása	170
6.5. A lakástakarékpénztárak tevékenysége	172

6.6.	A lakástakarékpénztárak működése	177
6.7.	Az állami támogatás megszüntetése	182
6.8.	Irodalomjegyzék	183
7.	A szövetkezeti hitelintézetek Magyarországon (Moizs Attila).	187
7.1.	A szövetkezeti hitelintézet, a hitelintézetek sajátos megjelenési formája	187
7.2.	Szövetkezeti hitelintézetek Magyarországon	191
7.3.	A szövetkezeti hitelintézetek átalakításának aktuális állapotáról	199
7.4.	A szövetkezeti hitelintézetek jövője a magyar pénzügyi piacon	203
7.5.	Összefoglalás	208
7.6.	Irodalomjegyzék	209
8.	Egyéb banki műveletek és szereplők (Baranyi Aranka).	213
8.1.	Pénzügyi vállalkozások	213
8.2.	A lízing fogalma, története, típusai	215
8.2.1.	A lízing története	215
8.2.2.	A lízing fogalmának meghatározása a hazai jogszabályi környezetben	216
8.2.3.	A pénzügyi lízingszerződés	218
8.2.4.	Lízing fajtái	221
8.2.5.	A lízing tárgya	225
8.2.6.	A lízing ára	227
8.2.7.	A lízing és a hitel, mint eszközfinanszírozás jellemzői	229
8.3.	Faktorálás	231
8.3.1.	A faktorálás fogalma, jogi szabályozása	231
8.3.2.	Milyen jellemzői vannak a faktorálásnak?	232
8.3.3.	A faktoring fajtái	233
8.3.4.	Faktorpiaci kitekintő	236
8.4.	Irodalomjegyzék	238
9.	A bankszektor számviteli sajátosságai (Gulyás Éva)	241
9.1.	Bevezetés	241
9.2.	A hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások beszámolójára és könyvvezetésére vonatkozó számviteli előírások	242
9.3.	A hazai számviteli szabályozás	244
9.4.	Az IFRS-ek szerinti szabályozás	250
9.4.1.	A mérleg – pénzügyi helyzet kimutatás – felépítése	251
9.4.2.	Mérlegen kívüli tételek	252
9.4.3.	Átfogó jövedelem-kimutatás	253
9.4.4.	CF és Saját tőke-változás (SOCIE) kimutatás	254
9.5.	Pénzügyi instrumentumok	255
9.5.1.	A pénzügyi instrumentumok fogalma	255
9.5.2.	A valós érték	261
9.5.3.	A pénzügyi instrumentumok besorolására vonatkozó előírások	263

9.5.4.	Fedezeti ügyletek	265
9.5.5.	Magyar sajátosságok következményei	266
9.5.6.	Közzétételi kötelezettségek	268
9.6.	Függelékek	270
9.6.1.	Azonos jelentéssel használt kifejezések és rövidítések	270
9.6.2.	A számviteli kormányrendelet szerinti mérlegséma	271
9.6.3.	A számviteli kormányrendelet szerinti eredménykimutatás felépítése	272
9.6.4.	Egy lehetséges IFRS szerinti bankmérleg	273
9.6.5.	Az Átfogó jövedelemkimutatás egy lehetséges felépítése	274
9.7.	Irodalomjegyzék	275
II. rész A tőkepiac működése		279
10. A tőkepiac és a tőzsde (Végh Richárd, Szarka Gábor)		281
10.1.	A tőkepiac szerepe a gazdaságban	281
10.1.1.	Finanszírozás	284
10.1.2.	Kereskedés és árképzés	288
10.1.3.	Kockázatkezelés	289
10.2.	A tőzsde régen és ma – A tőzsde fejlődése napjainkig	293
10.3.	A Budapesti Értéktőzsde működési környezete és sajátosságai 2019 elején	295
10.4.	A Budapesti Értéktőzsde piacfejlesztési stratégiája 2016-2020	301
10.5.	Irodalomjegyzék	306
11. Befektetési alapok (Tatay Tibor)		309
11.1.	A befektetési alapok rövid története a kezdetektől napjainkig	309
11.2.	A befektetési alapok, mint portfólióbefektetések	313
11.3.	A befektetési alapok létrehozása, működése	319
11.4.	A befektetési alapok csoportosítása	321
11.5.	A hozamok és kockázatok összemérésének gyakorlati kérdései	325
11.6.	Irodalomjegyzék	329
12. Kockázatitőke-alapok (Kovács Tamás)		331
12.1.	Fogalmi értelmezés	331
12.2.	Jogi szabályozás	335
12.3.	A piac számokban – az elmúlt négy év rövid áttekintése	337
12.4.	Irodalomjegyzék	340
III. rész Biztosítási szektor		343
13. A biztosítási piac jellemzői és szereplői (Parádi-Dolgos Anett)		345
13.1.	Bevezetés	345
13.2.	Kockázatok	346
13.3.	A biztosítási piac és szereplői	348
13.4.	Irodalomjegyzék	361

14. Élet- és nem-életbiztosítások (Bartók János)	363
14.1. Személybiztosítás	365
14.2. Életbiztosítás	366
14.2.1. Az életbiztosítások története	366
14.2.2. Az életbiztosítási piac szereplői Magyarországon	367
14.2.3. Az életbiztosítások célja	368
14.2.4. Az életbiztosítási szerződés szereplői	369
14.2.5. Az életbiztosítások típusai	369
14.2.6. Kiegészítő biztosítások	372
14.2.7. Az életbiztosítások egyéb szempontú csoportosítása	373
14.2.8. Az életbiztosítások specialitása	373
14.2.9. A biztosítások költségei	374
14.2.10. A díjtartalék	376
14.2.11. Az életbiztosítási piac gazdasági jelentősége	377
14.2.12. Az életbiztosítási piac intézményrendszere	378
14.2.13. Az életbiztosítási piac szabályozása, etikus biztosítás	379
14.3. Nem-életbiztosítások	385
14.3.1. A nem-életbiztosítások története	386
14.3.2. A nem-életbiztosítási piac szereplői Magyarországon	387
14.3.3. A nem-életbiztosítások célja	388
14.3.4. A nem-életbiztosítási szerződés szereplői	388
14.3.5. A nem-életbiztosítások típusai	389
14.3.6. Kiegészítő biztosítások	392
14.3.7. A nem-életbiztosítások egyéb szempontú csoportosítása	393
14.3.8. A nem életbiztosítások specialitásai	393
14.4. Viszontbiztosítás	394
14.5. A biztosítási szektor kihívásai	395
14.6. Irodalomjegyzék	396
IV. rész Pénztári szektor	399
15. Önkéntes kölcsönös biztosító pénztárak (Gál Veronika Alexandra)	401
15.1. Önkéntes pénztárak fejlődése Magyarországon	402
15.2. Az önkéntes pénztárak működési alapelvei	403
15.3. Az önkéntes pénztárak alapítása	404
15.4. A tagsági viszony	405
15.5. Az alapszabályra vonatkozó előírások	407
15.6. Az önkéntes pénztárak szervezete	408
15.6.1. A közgyűlés feladata és hatásköre	409
15.6.2. Az igazgatótanács feladata és hatásköre	411
15.6.3. Az ellenőrző bizottság feladata és hatásköre	411
15.6.4. Az ügyvezető feladata és hatásköre	412
15.7. A pénztárak gazdálkodása	412
15.8. Az önkéntes pénztárak átalakulása, megszűnése	414

15.9.	Az önkéntes nyugdíjpénztárak	416
15.10.	Az önkéntes önszegélyező pénztárak	418
15.11.	Az önkéntes egészségpénztárak	419
15.12.	A pénztári szektor helyzete és tendenciái	421
15.13.	Irodalomjegyzék	425
16. Magánnyugdíjpénztárak és foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézmények (Tatay Tibor)		
16.1.	A magánnyugdíjpénztárak	427
16.2.	A foglalkoztatói nyugdíjszolgáltató intézmények	431
16.3.	Irodalomjegyzék	434
V. rész A pénzügyi intézményrendszer működésének egyes speciális területei		
17. A pénzügyi szervezetek szanálása (Kómár András)		
17.1.	A szanálási keretrendszer kialakulása és magyarországi bevezetése	439
17.2.	A hazai szanálási keretrendszer főbb elemei	440
17.3.	A szanálási eszköztár	444
17.4.	Szanálási kollégiumok	445
17.5.	A szanálás finanszírozása	446
17.5.1.	A Szanálási Alap	447
17.5.2.	Az Országos Betétbiztosítási Alap szanálásfinanszírozási szerepe	448
17.6.	Az MKB Bank Zrt. szanálása	448
17.7.	A szanálási keretrendszer jövője	450
17.8.	Irodalomjegyzék	451
18. Az OBA, a BEVA és a Szövetkezeti Hitelintézetek Tőkefedezeti Közös Alapja működésének jellemzői (Pataki László)		
18.1.	Nemzetközi kitekintés	455
18.2.	A hazai betétbiztosítási rendszer jellemzői	456
18.3.	A BEVA működésének jellemzői	464
18.4.	Szövetkezeti Hitelintézetek Tőkefedezeti Közös Alapja	467
18.5.	Önkéntes Betétbiztosítási Alapok	469
18.6.	Irodalomjegyzék	470
19. A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása, valamint a leküzdésükre irányuló szabályozás (Für István).		
19.1.	A pénzmosás fogalma	473
19.1.1.	A pénzmosás folyamata	474
19.1.2.	Pénzmosási technikák	474
19.2.	A terrorizmus finanszírozása	483

19.3.	Nemzetközi fellépés a pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása ellen	484
19.3.1.	ENSZ Egyezmények	484
19.3.2.	A Pénzügyi Akciócsoport (FATF)	485
19.3.3.	Az Egmont Csoport	486
19.3.4.	Az Európa Tanács egyezményei és a Moneyval	487
19.3.5.	Az Európai Unió szabályozása	487
19.3.6.	Az Európai Felügyeleti Hatóságok ajánlásai és iránymutatásai	490
19.3.7.	A Bázeli Bankfelügyeleti Bizottság ajánlásai	490
19.3.8.	Wolfsberg Csoport	491
19.4.	A pénzmosás és a terrorizmus finanszírozása elleni hazai szabályozás és intézményrendszer	492
19.4.1.	Előzmények	492
19.4.2.	Hatályos szabályok	492
19.5.	Irodalomjegyzék	498
20.	A hitelintézetek könyvvizsgálata (Hegedűs Mihály)	501
20.1.	Bevezető	501
20.2.	A hitelintézeti könyvvizsgálat környezete	502
20.2.1.	A könyvvizsgálat célja és a könyvvizsgálati kötelezettség	502
20.2.2.	A könyvvizsgálóval szemben támasztott szakmai és függetlenségi követelmények	504
20.3.	A könyvvizsgálati munka szakaszai	507
20.3.1.	A megbízás elfogadásához szükséges alapfeltételek	507
20.3.2.	A könyvvizsgálat tervezése	508
20.3.3.	A társaság tevékenységének megismerése	509
20.3.4.	A kockázatok és kezelésük	510
20.3.5.	Átfogó könyvvizsgálati terv kidolgozása	512
20.3.6.	Az alapvető vizsgálati eljárások, tesztek jellegének, ütemezésének és terjedelmének meghatározása	517
20.3.7.	Az általános kontrollkörnyezet vizsgálata	518
20.3.8.	A csalás kockázatának vizsgálata a hitelintézeti könyvvizsgálat részeként	520
20.4.	A beszámoló vizsgálata egyéb szempontjai	523
20.5.	Irodalomjegyzék	529
VI. rész	A szerzőkről röviden	533

9. A bankszektor számviteli sajátosságai

9.1. Bevezetés

A 2018-as év a szektor fő szereplői, a hitelintézetek számára hatalmas változásokat hozott. Egyrészt ekkor vált kötelezővé többségük számára az egyedi beszámolók IFRS-ek szerint történő elkészítése, másrészt ugyanezen év a szektor fő eszköz- és forrásállományát képező pénzügyi instrumentumokra vonatkozóan ezen belül is új megközelítést és módosult szabályokat hozott, hiszen hatályba lépett a korábbi előírást felváltó új standard, az IFRS 9.

A számviteli sajátosságok bemutatásának kisebb része így a pénzügyi vállalkozások tovább élő hazai előírásait mutatja be, míg jelentős részében már a meghatározó szerepet betöltő IFRS-előírásokat tárgyalja. Az első fejezetet az IFRS-ek iránt érdeklődő olvasók számára is ajánljuk, hiszen a Hpt. előírásai, így a sajátos tartalékképzési szabályok minden hitelintézetre vonatkoznak.

A bankok 2018-ra vonatkozó, és így ezen új szabályok szerint készített beszámolóit, a könyv megírásakor jellemző módon még nem állnak rendelkezésre, így az új szabályok gyakorlati alkalmazásának bemutatására a standard előírásai, valamint a már közzétett évközi pénzügyi kimutatások alapján kerül sor.

A fejezetben a hagyományos magyar szakkifejezéseket és az IFRS-ek szerinti fogalmakat – ahol az elfogadható – szinonimaként használjuk majd, ezek felsorolását, valamint a fejezetben szereplő rövidítések listáját a Függelék tartalmazza.

A könyvrészlet megírása során – terjedelmi okokból sem – törekszünk a hitelintézetek számviteli problémáinak teljeskörű bemutatására, még a pénzügyi instrumentumokat illetően sem, egyéb – természetesen szektorsemlegesen alkalmazandó – standardok előírásainak ismertetését pedig kifejezetten kerülnék, kivéve akkor, amikor az szorosan kapcsolódik a pénzügyi intézmények működéséhez.

9.2. A hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások beszámolójára és könyvvezetésére vonatkozó számviteli előírások

A hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások működésének szabályait az ezen intézményekről szóló 2013. évi CCXXXVII. törvény (továbbiakban **Hpt.**) szabályozza, amely kitér a könyvvezetéssel (113. rész) és a könyvvizsgálattal (114. rész) kapcsolatos fontosabb követelmények megfogalmazására is.

A könyvvezetésre vonatkozóan előírás, hogy annak magyar nyelven és a magyar számvitelre vonatkozó szabályoknak megfelelően kell megtörténnie úgy, hogy lehetővé tegye a felügyeleti és jegybanki¹ ellenőrzést is. A magyar számviteli előírások ebben az esetben – mint később látni fogjuk – a Sztv. alapján vagy a 250/2000. kormányrendeletet, vagy pedig az IFRS-eket takarják. A könyvvezetésnek – bármely szabályrendszer alkalmazása esetén – biztosítania kell a belső ellenőrzés működését, a hatékony és prudens vezetést, irányítást, valamint elő kell segítenie a tulajdonosok, a felügyelet és a könyvvizsgáló tevékenységét, a jogszabályi előírások és a szerződések teljesítését.

A jogszabály alapján az auditált éves beszámolót és az adózott eredmény felhasználására vonatkozó határozatot annak elfogadásától számított 15 napon belül, de legkésőbb május 31-ig meg kell küldenie a felügyeletnek. Ezen előírás harmadik országbeli pénzügyi intézmények fióktelepei esetén a magyar nyelvre fordított saját beszámolóra 30 napos határidővel vonatkozik.

A Hpt. azonban nem ad eligazítást a beszámoló fajtájára, formájára, annak tartalmára és a szerepeltetett tételek értékelésére vonatkozóan, ezeket ugyanis jellemzően a **Számviteli törvény** (továbbiakban **Sztv.**) fogalmazza meg. E törvényben találunk is előírásokat a hitelintézetekre és pénzügyi vállalkozásokra vonatkozóan, ám azok elsősorban éppen arra vonatkoznak, hogy milyen más szabályozók mentén készítendő el ezen gazdálkodói kör beszámolója.

A Sztv. 9/A.§-a alapján a **hitelintézetek** és az azzal egyenértékű prudenciális szabályokat alkalmazó pénzügyi vállalkozások számára kivétel nélkül az Európai Unió által befogadott **IFRS-ek szerinti éves beszámoló összeállítása kötelező**, de erre lehetősége van minden, az MNB felügyelete alá tartozó gazdálkodónak, így a pénzügyi és befektetési vállalkozásoknak is.

---

¹ A fejezet megírásának időpontjában a két hatóság azonos, mindkét feladatkört az MNB látja el.

A Sztv. további részeit az ezt az előírást alkalmazó intézményeknek csak anynyiban kell alkalmazniuk, hogy ha az Sztv. speciális közzétételeket ír elő, amelyek az IFRS-ek szerinti beszámolóban annak szabályrendszere alapján kötelezően nem volnának szerepeltetendők, akkor azokat az IFRS-ek szerinti beszámolóban is teljesíteni kell, illetve azon esetekben, amikor a nemzetközi standardok nem adnak elegendő iránymutatást, akkor azokkal összhangban a Sztv. előírásai alkalmazandók.

A Sztv. 114/H. §-a az IFRS-ekre áttért pénzügyi intézmények számára a főkönyvi kivonat havi elkészítését és analitikával való alátámasztását írja elő, ám az átértékelést a pénzügyi vállalkozások devizás tételeire vonatkozóan csak negyedévente teszi kötelezővé. A devizaeszközök és -források értékelésekor az előírás szerint csak az MNB által közzétett hivatalos devizaárfolyam alkalmazható.

A 114/I. § az IFRS-ek szerinti kiegészítő megjegyzések tartalmát bővíti ki azzal, hogy kötelezően előírja olyan tartalmi elemek szerepeltetését, melyek közzétételét szükségesnek tartja. Ilyen például az adózott eredmény felhasználására vonatkozó döntés, a kötelező könyvvizsgálatra történő hivatkozás, a könyvvizsgálónak különböző jogcímenekén fizetett díjak bemutatása, a részvényesekre és a beszámoló aláírására kötelezettek, valamint a közzététel helyére vonatkozó információk. E bekezdés értelmében a könyvvizsgálat hiányát, illetve az elutasító záradék tényét az alábbi szövegrészlet feltüntetésével kell deklarálni a kiegészítő megjegyzések között: „A közzétett adatok könyvvizsgálattal nincsenek alátámasztva.”

Az Sztv. ezen része előírja az üzleti jelentés készítését is a hitelintézetek számára a törvény szerinti szokásos tartalommal.

Az IFRS-ek szerinti egyedi beszámolót készítő pénzügyi intézményekre is vonatkozik a Sztv. 114/B. §-ának saját tőke megfeleltetési tábla készítésének kötelezettsége, melynek fő funkciója, hogy a gazdálkodást és működést szabályozó egyéb hazai jogszabályokban alkalmazott saját tőke tartalma és annak értéke egyértelműen meghatározható legyen ezen gazdálkodók pénzügyi kimutatása alapján is, kapcsolatot teremtve a Sztv. hagyományos saját tőkeelemei és az IFRS-ek szerinti beszámoló ilyen tételei között.

A fentiekén kívül a Sztv. 178. § (1) bekezdése lehetőséget ad a kormánynak, hogy az MNB előzetes véleményének figyelembevételével rendeletben szabályozza többek között, a hitelintézetek és **pénzügyi vállalkozások** beszámolójára

és könyvvezetésére alkalmazandó előírásokat, fogalmakat. E felhatalmazás alapján a kormány megalkotta a **250/2000. kormányrendeletet**, mely azonban csak címében vonatkozik a hitelintézetekre, a gyakorlatban – a 9/A. § alapján – csak azon pénzügyi vállalkozások beszámolását és könyvvezetését hivatott szabályozni, amelyek nem választották az IFRS-ek szerinti egyedi beszámoló elkészítés lehetőségét. A kormányrendelet főbb előírásait a következő alfejezetben ismertetjük.

9.3. A hazai számviteli szabályozás

Az IFRS-ekre át nem térő pénzügyi vállalkozások számviteli kötelezettségeit a 250/2000. kormányrendelet (a továbbiakban számviteli kormányrendelet) határozza meg. E rendelet nem csak a mérleg- és eredménykimutatás sajátos felépítését, a Cash Flow kimutatás formai lehetőségeit tartalmazza, de a kiegészítő melléklet Sztv.-től eltérő tartalmán túl sajátos értékelési és könyvvezetési kötelezettséget is előír, melyek közül a legfontosabbakat az alábbiakban ismertetjük.

A kormányrendelet hatálya az 1. § alapján a hitelintézetekre és pénzügyi vállalkozásokra terjed ki, ám – mivel a hitelintézetek a Sztv. 9/A. §-a alapján az IFRS-ek szerinti beszámoló készítésére kötelezettek –, számukra az itt ismertetett előírások nem relevánsak. Mégis érdemes bemutatni ezeket az előírásokat, hiszen ez jelenti azt az alapot, amelyre a hitelintézetek IFRS-ek szerinti pénzügyi kimutatásai épülnek, másrészt néhány olyan könyvvezetési előírást is tartalmaz, amelynek alkalmazása az IFRS-ek esetén is elfogadható.

A kormányrendelet a Sztv.-hez képest eltérő **mérleg-** és eredménystruktúrát ír elő, melynek célja a szabályozott gazdálkodói kör működési sajátosságainak minél szemléletesebb bemutatása.

A mérlegséma már formailag is eltér a Sztv. előírásaitól, csak arab számokkal jelzett, egyenrangú sorok szerepelnek benne, még az éven belüli és éven belüli elkülönítés is csak az összegző sor alábontásaként jelenik meg, különösen feltűnő ez a forrásoldalon, ahol még a saját tőke elemei sem kerülnek elkülönítésre. Az információk biztosítása érdekében az egyes mérleg sorok lejárata szerint megbontásra kerülnek, s ugyanez a megközelítés érvényes a részesedési viszony jellegére, a kereskedés formájára (tőzsdei tőzsdén kívüli), valamint a szolgáltatásra (pénzügyi-befektetési), melynek következtében az adott tétel keletkezett.

A mérlegben szereplő eszközök sorrendje alapvetően a hitelintézetek – betétesek és befektetők szempontjából – legfontosabb szempontját, a likviditást tükrözik, s ugyanez a szemlélet – a kiegyenlítési sorrend – jelenik meg a forrásoldalon is.

A mérleg egyes tételeinek tartalma eltérhet attól, amit a Sztv. alapján várunk². Így például a fizetendő kamatok elhatárolása nem minden esetben szerepel a Költség, ráfordítás passzív elhatárolása soron, a mérlegkészítésig esedékes részek ugyanis a kötelezettség részeként mutatandók ki.

A forrásoldal saját tőke elemei között kiemelten jelenik meg a 11. Általános tartalék, ami a Sztv. előírásai között nem szerepel. E tartalék képzését a Hpt. 83. §-a írja elő, melynek értelmében a tárgyévi adózott eredmény 10%-ából Általános tartalék képzendő, melyet a hitelintézet csak a „a tevékenységéből eredő veszteségek rendezésére” használhat fel. Mivel a hitelintézetek számviteli kormányrendelet szerinti beszámolót 2019-től már nem készíthetnek, a pénzügyi vállalkozások pedig nem kötelezettek az általános tartalék képzésére, e sor az ezt alkalmazó gazdálkodók beszámolójában üres lesz.

A mérleg mindkét oldalán azon sorokhoz kötődően, ahol ez értelmezhető, „/A”, illetve „/B” jelzéssel megtalálhatók a valós értékelés³ különbözeteit tartalmazó sorok.

A hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások életében kiemelt szerepet játszanak a **mérlegen kívüli eszközök és kötelezettségek**, melyek alapvetően az alábbiak lehetnek.

A **függő követelések** közé azok az eszközjellegű tételek tartoznak, amelyek mérlegben való szerepeltetése egy a jövőben bekövetkező eseménytől függ. Ilyenek jellemzően a biztosítékként, óvadékként kapott eszközök, kapott garanciák, valamint az opciós ügyletek jövőbeni követelése. A **függő kötelezettségek** közé tartoznak az opciós ügyletek jövőbeni kötelezettségein kívül azok a kötelezettségek, melyek mérlegben történő szerepeltetése későbbi esemény függvénye.

---

2 A pénzeszközökre vonatkozó ilyen előírás már nem releváns, hiszen a hitelintézetek már nem ezt a mérleget készítik el, a pénzügyi vállalkozások pénzeszköz fogalma pedig megegyezik a Sztv. által meghatározott fogalommal.

3 Tapasztalataink szerint e sorok jellemzően üresek, azaz a kormányrendelet hatálya alá tartozó gazdálkodók a hazai szabályok által engedélyezett valós értékelés lehetőségével általában nem éltek.

Ilyen kötelezettség pl. a bank által nyújtott hitelkeret, vállalt garancia, visszavásárlási kötelezettségek.

A **biztos jövőbeni követelések és kötelezettségek** a határidős és swap ügyletek kapcsán keletkeznek, hiszen pl. egy forint-euró devizacsere ügylet a szerződés alapján biztosan bekövetkezik, s a majdani fizetendő összeg biztos jövőbeni kötelezettséget, míg a járó összeg biztos jövőbeni követelést jelent. Ezen kívül e tételek nyilvántartására nem csak a kockázatok bemutatása érdekében, hanem a nyitott deviza- és kamatkockázatok számszerűsítése és kezelése miatt is szükség van.

A pusztán **nyilvántartási célokat** szolgáló számlák közé tartoznak a függő kamatok nyilvántartását szolgáló, kizárólag a számviteli kormányrendelet (17. §) előírása alapján képzett tételek, valamint a befektetési szolgáltatásokhoz kötődően az ügyfelek értékpapírjainak nyomon követését szolgáló főkönyvi számlák is. (Veres-Gulyás, 2008. 3.2. fejezet)

A kormányrendelet az **eredménykimutatás** formáját is a gazdálkodás sajátosságaihoz igazítja, így a legfontosabb eredménytételek – a kamatbevételek és -ráfordítások⁴ – kerülnek a kimutatás elejére, majd ezt követi a többi eredménytétel. A kimutatás egy sajátos forgalmi költséges eredménykimutatásnak tekinthető, hiszen a 8. Általános igazgatási költségek csak azon költségeket tartalmazhatják, melyek a pénzügyi és befektetési szolgáltatásokhoz közvetlenül nem kapcsolódnak, de igaz ez az értékcsökkenési leírásra is.

A szektor kiemelt eredménytételét jelenti az értékvesztés és a céltartalék, melyet az ezt tartalmazó négy kiemelt sor (11-14. sorok) is jól tükröz. Az itt szereplő 12/A Általános kockázati céltartalék felhasználás már csak kifutó sor, a régi Hpt. 87.§ (2) bekezdése értelmében a mérlegfőösszeg 1,25%-ában megképzett tartalék felhasználását mutatja⁵.

Az értékvesztés a forgatási célú értékpapírok esetén nem ezen a soron jelenik meg, azt a Pénzügyi műveletek nettó eredménye sor tartalmazza, együtt a devizaárfolyam változásából adódó különbözetekkel.

⁴ A kifejezetten kamatnak nevezett tételeken kívül ide tartoznak a kamatjellegű tételek is, melyek olyan pénzügyi szolgáltatáshoz kapcsolódó jutalékbevételek, illetve jutalékráfordítások, amelyekhez kamatbevétel, illetve kamatráfordítás is kapcsolódik. (Kormányrendelet, 10. § (2) f.)

⁵ Az általános kockázati céltartalék képzésének lehetősége a pénzügyi vállalkozások számára nem állt fenn, így a jövőben e sor – az Általános tartalékkal azonosan – üres marad.

A szokásos tevékenység eredményébe tartozó tételek természetesen a mérleghez hasonlóan tovább bontandók, hiszen tükrözniük kell az azokat eredményező szolgáltatás típusát (pénzügyi vagy befektetési), illetve a részesedési viszony jellegét.

Az eredménykimutatás – a Sztv.-vel ellentétben – továbbra is lehetővé teszi a rendkívüli tételek elkülönült kimutatását, melynek szabályai az ottani korábbi előírásokkal azonosak.

Az eredménykimutatás nem a megszokott Adózott eredmény sorral fejeződik be, aminek oka a mérlegtételeknél már bemutatott Általános tartalék, melynek képzése – egyfajta lekötött tartalékként – épp az adózott eredményt csökkenti, azaz az osztalék fizetésére is felhasználható Eredménytartalék csak a tárgyévi eredménnyel nőhet.

A számviteli kormányrendelet is kötelezővé teszi a hatálya alá tartozók számára a **cash flow-kimutatás** kiegészítő melléklet részeként történő elkészítését négy különböző módon is. E négy lehetőség közül a „D” típusú kimutatás hasonlít a Sztv. előírásaihoz leginkább mind felépítésében, mind pedig elkészítésének módjában.

Megnevezés	„A” típus	„B” típus	„C” típus	„D” típus
Cash flow kategóriák	Működési pénzáramlás	Pénzforrások	Pénzforrások	Működési tevékenység pénzáramlása
	Nettó pénzáramlás	Pénzfelhasználások	Pénzfelhasználások	Pénzügyi szolgáltatás pénzáramlása
				Befektetési tevékenység pénzáramlása
Levezetés	Kevert (azon belül a Működési CF indirekt)	Kevert	Kevert	Működési: direkt Pénzügyi: kevert Befektetési: direkt

1. táblázat: A cash flow-kimutatás jellemzői

Forrás: Veres-Gulyás (2008, 94.)

A kormányrendelet **sajátos értékelési szabályai** közül – véleményünk szerint – a két legfontosabbat emeljük ki: a kamatrealizáláshoz és a kettőségek értékeléshez kapcsolódó előírásokat.

A kormányrendelet az **értékvesztés és céltartalék képzésére** már nem tartalmaz részletes előírásokat, azokat ugyanis részben kiváltotta az ügyfél- és partnerminősítés, valamint a fedezetértékelés prudenciális követelményeiről szóló 40/2016., és a nem teljesítő kitettségre és az átstrukturált követelésre vonatkozó prudenciális követelményekről szóló 39/2016. MNB rendelet. E rendeletek részletesen szabályozzák a hitelintézetek és pénzügyi vállalkozások ügyletminősítéssel kapcsolatos feladatait, alapvetően abban a szellemben, hogy a leminősítés a megadott feltételek bármelyikének fennállása esetén megtörténhet, míg a felminősítés csak az összes előírt feltétel együttes teljesítésének esetén hajtható végre. A 39/2016. rendelet 5. § (1) értelmében **nem teljesítő** kitettségnek minősül egy kitettség, ha a késedelmes rész jelentős és a késedelem meghaladja a 90 napot, vagy ettől függetlenül akkor, ha előre láthatólag szükség lesz a fedezet érvényesítésére a követelés teljes összegű törlesztéséhez.

A rendeletek előírásai nem csak a számviteli elszámolásokat, a képzendő értékvesztés és céltartalék összegét és mértékét befolyásolják⁶, de hatással vannak a tőkemegfeleléssel kapcsolatos számításokra is. További sajátos előírás hiányában az értékvesztés összegének meghatározására a Sztv. szabályai alkalmazandók. A kormányrendelet 7. melléklete ugyanakkor előírja, hogy milyen szabályzatokat kell készítenie a pénzügyi intézménynek és mik e szabályzatok kötelező tartalmi elemei. E mellett az előírások kötelezően előírják az értékvesztés és céltartalék összegének negyedéves felülvizsgálatát és hangsúlyozzák a megfelelő dokumentációval való alátámasztás szükségességét. A kormányrendelet hatálya alá tartozó vállalkozónak a szabályzatban kell megadnia azt is, hogy a tárgyévi és előző évi értékvesztések összegét, illetve a tárgyévben visszairt előző évi értékvesztés összegét milyen módon kezeli. Az évesnél gyakoribb értékvesztés-képzés e szabályok nélkül az eredménykimutatás vonatkozó sorainak aránytalan növelését eredményezhetné. Ezért – a kormányrendelet korábbi előírásainak megfelelően – a tárgyévben keletkező értékvesztés visszairását praktikus lehet a ráfordítások csökkenéseként, míg a korábbi években keletkezett tételek visszairását bevétel növekedésként kezelni. A kormányrendelet értelmében a devizás tételek értékvesztésének meghatározásakor az ér-

---

⁶ A rendeletek az értékvesztés meghatározására nem tartalmaznak szabályokat, ami érthető is, hiszen e rendeletek nem csak a magyar számviteli szabályokat, hanem az IFRS-eket alkalmazó pénzügyi intézményekre is vonatkoznak.

tékvesztés alapjának fordulónapi árfolyamon figyelembe vett értékét kell alapul venni, így az értékvesztés képzésére minden esetben a fordulónapi árfolyamon kerül sor⁷.

A **kamatbevételek és kamatjellegű jutalékok** eredményben való elismerésére általánosságban nem fogalmazódnak meg külön szabályok, azokat a szerződött összegben, szükség esetén az időbeli elhatárolások alkalmazásával kell realizálni. Azon követelések esetén azonban, amelyek késedelmes napjainak száma eléri a 30 napot, vagy a követelés minősítése bármely okból kifolyólag nem teljesítővé vált és nem is folyt be, a kormányrendelet értelmében nem lehet kamatot realizálni, a már realizált kamatokat – akár követelésként, akár bevétel aktív elhatárolásként jelentkeztek – sztornó tételként ki kell vezetni a könyvekből és a mérleg alatt nyilvántartásba kell azokat venni. Év végén a szabály még szigorúbb, itt az előzőkön kívül függővé kell tenni a mérlegkészítésig esedékes és be nem folyt kamatokat és kamatjellegű jutalékokat is. Az előírás ilyenkor tehát nem csak a tőkekövetelésekre képzett értékvesztés előírásával, hanem a pénzügyileg nem realizált kamatok törlésével hangsúlyozottan követi az óvatosság elvét.

Ezen előíráshoz szorosan kötődik a kormányrendelet 10. § (4) bekezdésének előírása, mely szerint akkor, ha a követelés egynél több kamatidőszakának esedékes kamat- és/vagy tőkeösszege nincs kiegyenlítve, akkor a befolyó összeget – ideértve az érvényesített fedezetet is – először a legrégebbi kamat törlesztésére kell fordítani, s tőketörlesztésre csak az összes kamatkövetelés kiegyenlítése⁸ után kerülhet sor.

A hitelintézeti kormányrendelet a könyvvizetésre vonatkozóan számos előírást tartalmaz, melyek közül a 9. § (2) bekezdés az IFRS-ek szerinti beszámolót készítő hitelintézetek által is egyértelműen alkalmazott. Ennek értelmében a „kizárólag devizaeszköz-, illetve devizaforrás-változással járó ügyletek esetén a (...) **napi átértékelést végző hitelintézet** dönthet úgy, hogy az ügyletet annak keletkezésekor csak az adott devizanemben rögzíti nyilvántartásában, és a napi átértékelés során átszámított forintértékben könyveli a főkönyvi számlára a devizaeszköz és a devizakötelezettség összegét.”

7 A hóvégi zárás eme két lépésének – a devizaátértékelés és az értékvesztés-képzés – sorrendje befolyásolja az eredmény szerkezetét, és hatással lehet az egyes részlegek tevékenységének értékelésére is.

8 Az előírás ugyan a számviteli kormányrendeletben szerepel, ám forrása nem számviteli, hanem polgári jogi szabály. Lásd Ptk. 6:46. §.

9.4. Az IFRS-ek szerinti szabályozás

Az IFRS-ek nem határoznak meg sajátos beszámolási és értékelési szabályokat a hitelintézetek számára, az egyes számviteli, illetve beszámolási standardok nem szektor-specifikusak, hanem minden – az adott típusú vagyonnal, eseménnyel rendelkező – gazdálkodó számára kötelezők.

Terjedelmi okokból nincs módunk az összes standard részletes bemutatására, ezért csak azok vázlatos ismertetésére kerül sor, amelyek kiemelt szereppel bírnak a hitelintézetek számára. A következőkben röviden bemutatjuk a hitelintézetek pénzügyi kimutatásainak tartalmát és felépítését az „IAS 1 A pénzügyi kimutatások prezentálása”, valamint az „IAS 7 Cash-flow kimutatások” standardok alapján, majd figyelmünket a hitelintézeti vagyon legnagyobb részét jelentő pénzügyi instrumentumokra fordítjuk. E témakör ismertetésekor az alábbi standardokra támaszkodunk:

- IAS 32 Pénzügyi instrumentumok - bemutatás,
- IFRS 9 Pénzügyi instrumentumok, ezek egyik legfontosabb értékelése,
- IFRS 13 Valós értékelés,
- IFRS 7 Pénzügyi instrumentumok: közzétételek.

Az IFRS 9 standard ugyan már felváltotta az IAS 39-et, de bizonyos elszámolásoknál e standard továbbra is alkalmazható, ezért említése nem elkerülhető. A mérlegen kívüli tételek jelentős szerepe miatt megemlíjtük az IAS 37 Céltartalékok, függő kötelezettségek és függő követelések standard szerepét a hitelintézetek számvitelében. A fentiekén túl a sajátos hazai szabályozói környezet szükségessé teszi az IAS 20 Állami támogatások elszámolása és az állami közreműködés közzététele alkalmazása szükségességének bemutatását is.

A fejezetben tehát nem törekszünk minden részlet ismertetésére, és kifejezetten a bankok szempontjából vizsgáljuk és mutatjuk be a vonatkozó előírásokat.

Csakúgy, mint a hazai számviteli és beszámolási szabályok ismertetésekor, itt is bemutatjuk a pénzügyi kimutatások tartalmát, a velük szemben választott követelményeket, valamint az értékelési elveket és eljárásokat is.

Az IAS 1 standard alapján a beszámoló felépítése némileg eltér a magyar szabályoktól: szerepel ugyan benne a mérleg, az eredménykimutatás, és a kiegészítő melléklet is, ám ezek tartalma és elnevezése is kissé eltérő. Így például az Átfogó

jövedelemkimutatás tartalma bővebb, mint az eredménykimutatásé, valamint a hazai kiegészítő melléklet részeként elkészítendő cash flow-kimutatás és saját tőke változását bemutató tábla pedig önálló kimutatásként jelenik meg.

A következőkben a pénzügyi kimutatások egyes részeit mutatjuk be.

9.4.1. A mérleg – pénzügyi helyzet kimutatás – felépítése

A mérleg természetesen az eszközöket és forrásokat – ideértve a saját tőkét és a kötelezettségeket – tartalmazza, bár ez utóbbi fogalom helyett annak két alkotóeleme jelenti a mérleg forrásokoldali főösszegét, s bizonyos esetekben a mérlegképesség tartalma is eltér a hazai értelmezéstől.

A standard alapján lehetséges a befektetett és a forgóeszközök, valamint az éven túli és éven belüli kötelezettségek elkülönítése és ebben a sorrendben történő megjelenítése, de *a vagyonelemek mérlegbeni sorrendje tükrözheti a likviditási szempontokat* is, ami a hitelintézetek számára megfelelő megoldás. Az IAS 1 által előírt kötelezően bemutatandó mérleg sorok jelentős része nem, vagy jelentéktelen összegben fordul elő a hitelintézetek életében, ám a standard lehetővé teszi a tételek további részletezését, amivel a bankok jellemzően élnek is. Így például a pénzügyi eszközök és kötelezettségek megbonthatók típusuk és értékelési módjuk szerint, s ezt a gyakorlatot a bankok jellemzően követik is. A hitelintézeti mérlegben egészen biztosan szerepelniük kell a valós értékelés alá tartozó tételeknek mind az eszköz, mind pedig a forrás-oldalon, mivel a hazai szabályokkal ellentétben a valós értékelés a pénzügyi instrumentumok egyes típusai esetén kötelező.

A magyar szabályoktól eltérően a mérlegben nem csak a tényleges, hanem a halasztott adókövetelések, - kötelezettségek is szerepelnek, valamint az értékesítésre tartott befektetett eszközök és az ezekhez kapcsolódó kötelezettségek elkülönítetten kerülnek bemutatásra.

A mérlegben a Saját tőke részét képező tőkeelemek kötelezően nem definiáltak, de legalább a Jegyzett tőke, az Eredménytartalék és Egyéb tartalékok címen megjelenítendőek. Az egyéb tartalékok természetesen tovább bonthatók, így – akár a kiegészítő megjegyzésekben – elkülönülten kiemelhető az ázsói, vagy a halmozott egyéb átfogó eredmény (OCI), ami a hazai értékelési tartalékhoz hasonló tartalmú tételt jelent. A Jegyzett tőkéhez kötődően az IAS 1 standard

kötelezően előírja a kibocsátott részvények számának, névértékének, a befizetett és be nem fizetett részének bemutatását mennyiségben és értékben, ideértve a visszavásárolt saját részvényeket is. Szükséges bemutatni az osztalékot, a részvényekre vonatkozó különféle jogokat/korlátozásokat, valamint a jóváhagyott, de ténylegesen még ki nem bocsátott részvények számát, összegét és feltételeit.

Amennyiben a pénzügyi kimutatásokban a mérleghez kiegészítő megjegyzések kapcsolódnak, azokat egyes mérlegsorokhoz tartozó egyértelmű hivatkozással kell ellátni. Egy lehetséges IFRS-ek szerinti hitelintézeti mérlegsémát a 4. függelékben mutatunk be.

9.4.2. Mérlegen kívüli tételek

A hitelintézetek azon tételei, melyek a magyar számviteli szabályok szerint mérlegen kívüli tételként voltak kimutatandók, természetesen az IFRS-ek szerint is létező tételek, hiszen azokat nem a számviteli szabályrendszer hozta létre. A kérdés az, hogy ezek nyilvántartása milyen módon történhet az IFRS-ek szerinti beszámoló esetén. Alapvetően leszögezhetjük, hogy a nyilvántartási célokat szolgáló (pl. deviza- vagy kamatpozíciót kimutató, a kitétségeket teljessé tevő, vagy az értékvesztett ügyletek kamatrealizálási szabályainak sajátosságai miatti) nyilvántartások természetesen vezethetők – és vezetendők is – a hitelintézetek által, ám ezeket a pénzügyi kimutatásokban – ideértve a kiegészítő megjegyzéseket is – nem feltétlenül szabad bemutatni.

Alapely, hogy azok az események, tételek, melyek bármely ok – akár céltartalék képzése, akár valós értékelés alkalmazása – miatt a mérlegben és az átfogó eredménykimutatásban már szerepelnek, még egyszer – mérlegen kívül sem – nem jeleníthetők meg a beszámolóban, hiszen akkor az általuk tükrözött kockázatot duplán mutatnánk be.

Mivel a valós értékelés – mint később látni fogjuk – a derivatívák teljes körére kötelező az IFRS 9 szerint, az ezekhez kötődő függő és biztos jövőbeni követelések és kötelezettségek már nem mutathatók be mérlegen kívüli tételként.

Ugyanígy csak azok a mérlegen kívüli kitétségek jelentenek mérlegen kívüli kötelezettséget is egyben, amelyek nem felelnek meg a céltartalék definíciójának, vagy mert létrejöttük csak lehetőség, vagy mert a jövőbeni pénzkirámlás nem valószínű és/vagy összege nem becsülhető megbízhatóan. A hazai – mérlegelést

nem engedő – szabályokkal ellentétben az IFRS-ek szerint (IAS 37) függő kötelezettséget is csak akkor kell közzétenni a beszámolóban, ha a pénzügyi instrumentum bekövetkezésének valószínűsége nem elhanyagolható. A pénzügyi instrumentumnak minősülő nyújtott kezességek, garanciák nem jelentenek függő kötelezettséget.

A kapott fedezetek, garanciák, biztosítékok mérlegben való szerepeltetésének szabálya szimmetrikus a függő kötelezettségeknél megismertekkel, azaz a már lényegileg biztos eszközök a mérlegben, a kapcsolódó bevételek az eredményben mutatandók ki. Amíg bekövetkezésük valószínűsége elhanyagolható, addig a mérlegen kívül sem mutatandók ki e tételek, míg a két valószínűség között mérlegen kívüli követelés jelenítendő meg.

9.4.3. Átfogó jövedelem-kimutatás

Az IFRS-ek szerinti „eredménykimutatás” teljes neve az Átfogó jövedelemkimutatás, amely nem csak a realizált eredményt, hanem a nem realizált értékelési tartályok tárgyévi változását – az Egyéb átfogó jövedelmet (OCI) – is tartalmazza.

A realizált eredmény az IFRS-ek szerinti beszámoló esetén is a beszámolási időszak bevételeinek és az azokhoz kapcsolódó ráfordításoknak a különbsége. A kimutatásnak tartalmaznia kell a gazdálkodó bevételeit, pénzügyi ráfordításait, az amortizált bekerülési értéken nyilvántartott pénzügyi instrumentumok kivezetéséből származó eredményt, a pénzügyi ráfordításokat, a tőke módszerrel konszolidált vállalkozásokból a gazdálkodóra jutó eredményt, a pénzügyi eszközök átsorolásából származó bizonyos eredményeket, a jövedelemadó-ráfordítást, a nettó (adózott) eredményt, valamint a megszűnő tevékenységekből származó eredményt. Az eredmény meghatározásakor a levonandó ráfordítások akár azok fajtája, akár funkciója szerint csoportosíthatók. Az IFRS-ek befektetőket előtérbe helyező jellegét tükrözi az egy részvényre jutó eredmény (EPS) bemutatásának kötelezettsége.

Az egyéb átfogó jövedelem (eredmény) kimutatása elsősorban a saját tőkével szemben valóban értékelt mérlegtételek évközi változását tartalmazza, s így közvetlen kapcsolatban van a mérleg saját tőke elemei között szereplő halmozott egyéb átfogó jövedelemmel. Itt jelennek meg a konszolidáció során a keletkező devizaárfolyam-különbözetek, valamint a cash-flow fedezeti ügyletek fedezeti instrumentumának eredménye is. Az ide kerülő tételek egy része – a magyar

gyakorlattal azonosan – az adott instrumentum kikerülésekor megszűnik, és teljes egészében az eredményben (eredménykimutatáson át) realizálódik, más része azonban az eszköz kikerülésekor közvetlenül az eredménytartalékba sorolandó át. E kétféle OCI a kimutatásban elkülönítetten mutatandó be. Ezzel ellentétben a tőkemódszerrel konszolidált vállalkozások egyéb átfogó eredményéből való részesedését egy összegben kell kimutatni.

Ezen előírások lehetővé teszik a hitelintézetek számára, hogy a tevékenységüket leginkább tükröző módon állítsák össze eredménykimutatásukat. Ezért a hitelintézetek jellemzően a kamatbevételek és kamatráfordítások, valamint jutalékbevételek és jutalékráfordítások különbségéből indulnak ki, a közvetett működési ráfordításaikat összevontan mutatják be és kiemelt helyet szánnak a képzett értékvesztésnek és céltartaléknak.

Egy lehetséges IFRS-ek szerinti hitelintézeti eredménysemát az 5. függelékben mutatunk be.

9.4.4. CF és Saját tőke-változás (SOCIE) kimutatás

A hazai beszámolóval ellentétben e két kimutatás nem a kiegészítő megjegyzések része az IFRS-ek szerinti pénzügyi kimutatásokban, hanem önálló számszaki rész, melyeket a hitelintézetek is az általános szabályok szerint kötelesek elkészíteni. A *cash flow-kimutatás* főbb kategóriái megegyeznek a Sztv. kategóriáival, ám alapvető eltérés, hogy nem csak a pénzeszközök, hanem a pénzeszköz-egyenértékesek változását is tartalmazza. Ez utóbbiba azok a maximum 3 hónap lejáratú, magas likviditású befektetések tartoznak, melyek könnyen készpénzre válthatók és az értékváltozás kockázata elhanyagolható. Tőkeinstrumentum nem kezelhető pénzeszköz-egyenértékesként. A kimutatás előállításánál a direkt módszert részesíti előnyben a standardalkotó, ám a gyakorlatban a vegyes módszer terjedt el.

A *saját tőke változás kimutatása* a gyakorlatban egy mozgástábla, amelynek célja a saját tőkében bekövetkezett tárgyévi változások bemutatása. Kötelezően szerepeltetendő benne az átfogó eredménykimutatás végösszege, minden a mérlegben szereplő tőkeelem nyitó- és záróértéke, valamint a közzétett adatok egyeztetéséhez szükséges információk, mint pl. az adott időszaki eredmény és egyéb átfogó eredmény, a tulajdonosokkal szembeni tranzakciók (osztalék, tőkeemelés, részvényvisszavásárlás), visszamenőleges módosítások hatásai, a leányvállalatokban lévő érdekeltségek változása.

9.5. Pénzügyi instrumentumok

9.5.1. A pénzügyi instrumentumok fogalma

A hitelintézetek vagyonának legnagyobb részét a pénzügyi instrumentumok teszik ki, ezért a következő fejezetekben ezen tételekkel foglalkozunk. Az IAS 32 alapján pénzügyi instrumentum egy olyan szerződés, ami az egyik félnél pénzügyi eszközt, a másikonál pénzügyi kötelezettséget, vagy tőkeinstrumentumot keletkeztet. Így pénzügyi eszközök a pénzeszközök, részesedések (tőkeinstrumentumok) más társaságban, jogok pénzeszköz átvételére (követelés jellegű tételek), pozitív valós értékű származékos ügyletek, pénzügyi kötelezettségek pedig egy pénzügyi eszköz átadására vonatkozó kötelemlék (tartozások) és a negatív valós értékű származékos ügyletek.

Amennyiben az egyik félnél pénzügyi eszköz, a másikonál pedig tőkeinstrumentum keletkezik, tőkeinstrumentumról beszélünk. Az ilyen besorolás feltétele, hogy az így keletkező instrumentum fejében annak kibocsátója sem közvetlenül, sem közvetetten nem kötelezett pénz, vagy más pénzügyi eszköz átadására. Természetesen egy közönséges részvény esetén is fizethet osztalékot a kibocsátó, ám ez a saját döntése, nem pedig szerződésben foglalt kötelezettsége. A tőkeinstrumentumok esetén tehát a szerződés alapján rögzített mennyiségű tőkeinstrumentum fejében rögzített összeg fizetendő, s ha ez nem áll fenn, akkor a kibocsátónál pénzügyi kötelezettség keletkezik. A származékos ügyletek akkor sem tekinthetők tőkeinstrumentumnak, ha a mögöttes termék tőkeinstrumentum is.

A tőkeinstrumentum tehát a gazdálkodó összes eszközének és összes kötelezettségének a különbsége. A forrásoldalon ez a beszámolót készítő gazdálkodó saját tőkéjét jelenti, melynek értékelése nem tartozik az értékelést szabályozó IFRS 9 standard hatálya alá.

Bizonyos pénzügyi instrumentumok azonban kötelezettség és saját tőke tulajdonságokkal is bírnak, s mivel ezek értékelése eltérő, szükséges az ilyen összetett pénzügyi instrumentumok szétválasztása. Ilyen pénzügyi instrumentum lehet például egy átváltoztatható kötvény, amely megjelenhet a bankoknál mind az eszköz – vásárlás esetén –, mind pedig a forrás – kibocsátás esetén – oldalon. A szétválasztás során az instrumentum kötelezettség és saját tőke elemének értékét úgy határozzuk meg, hogy az instrumentum értékéből levonjuk a csak

kötelezettséget tartalmazó instrumentum értékét, így a saját tőkeinstrumentum értéke a különbözet lesz. Az értékelés a továbbiakban az adott részekre vonatkozó standardok szerint elkülönülten történik.

A hitelintézetek által nyújtott pénzügyi szolgáltatások közül a hitelkeret nyújtása és a garancia vállalása csak akkor tartozik az IFRS 9 standard hatálya alá, ha a gazdálkodó valós értéken értékeltként jelölte meg azokat, vagy a hitelkeret esetén a hitelintézet a piaci kamatlábnál alacsonyabb kamatú kölcsön folyósítására vállalt kötelezettséget.

Az IFRS 9 az **értékelési szabályokban** kevés – főleg részletekben rejlő – változást eredményezett, így a pénzügyi instrumentumok továbbra is a következő értékelési elvek mentén szerepeltethetők a könyvekben:

- Amortizált bekerülési érték;
- Valós érték saját tőkével (egyéb átfogó eredménnyel) szemben;
- Valós értéke eredménnyel szemben.

Az **amortizált bekerülési érték** alkalmazása esetén – akár eszközről, akár kötelezettségről van szó – a kihelyezett vagy kapott összegnek egyetlen hozama, illetve ráfordítása van, mégpedig a kamat. A tőkeösszeg nem a szerződés szerinti névleges tőkeösszeget takarja, hanem azt az összeget, amit bármilyen jogcímen, de az ügylethez szorosan kapcsolódóan kapott/adott a gazdálkodó. Egy nyújtott hitel esetén a bank pl. kaphat szerződéskötési díjat, az ügylet megszerzéséért pedig fizethet üzletszerzési jutalékot. E két összeg a magyar szabályok szerint nem része a tőkekövetelésnek, a kapcsolódó bevétel és költség a futamidő alatt azonban az összemérés elve alapján elhatárolandó. Az amortizált bekerülési érték alkalmazásakor tőkének a kapcsolódó tranzakciós költségekkel, a fizetett/kapott diszkontokkal/prémiumokkal⁹ módosított összeget tekintjük, így az ügylethez egyetlen eredménytétel, a kamat kapcsolódik. A kamat mértéke – azaz az időszak elején fennálló tőkéhez viszonyított értéke – a futamidő alatt állandó, és effektív kamatlábnak (EIR) nevezzük, melynek értéke megegyezik az ügylethez kapcsolódó pénzáramok belső megtérülési rátájával. A kezdeti bekerülési érték ekkor a valós érték – amit jellemzően a kezdeti pénzmozgás tükröz –, módosítva a kapcsolódó tranzakciós költségekkel.

---

⁹ A gyakorlatban a tranzakciós költségek inkább az adott/kapott hitelekre jellemzők, míg a diszkontok/prémiumok az értékpapírok vásárlása/kibocsátása esetén fordulnak inkább elő.

Ez a megközelítés azt eredményezi, hogy a szerződésben kikötött olyan megállapodások, amelyek a kamatot ettől eltérítik – pl. állandó tőketörlesztőrészet előírása, előre rögzített lépcsőzetesen változó kamat alkalmazása, vagy akár csak a kamatszámítás tény/365 naptól való eltérése –, az eredményre nem gyakorolnak semmilyen hatást.

Amennyiben az ügylet kezdeti bekerülési értéke meghaladja a névleges tőkeösszeget, akkor az EIR alacsonyabb a szerződésben foglalt kamatnál, ellenkező irányú eltérés esetén pedig éppen fordítva.

A hitelintézet természetesen köteles a névleges kamatot elszámolni az ügyféllel, hiszen ez a pénzmozgás alapja, ám az eredményben nem ezt, hanem az EIR alapján számított kamatbevétel/ráfordítást jelenítheti csak meg. E kétféle kamat közötti különbséget a futamidő alatt jelenik meg az eredményben, s teljes összege éppen megegyezik a bekerülési érték és a névleges tőkeösszeg különbségével. A futamidő alatt történő kamatrealizálást a standard a diszkont lebontásának nevezi, függetlenül annak irányától.

Tegyük fel, hogy 1 000 ezer forintos névleges kölcsönösszeg folyósítására kerül sor, s a bank kap 50 ezer forint szerződéskötési díjat, valamint 100 ezer forint üzletszerzési jutalékot fizet az üzletkötőnek. A futamidő 4 év, a törlesztés évente egyszer esedékes, a szerződött kamatláb 5%.

Az ügylet kalkulációját a 2. táblázat tartalmazza.

	2,93%		5%				2,93%			-50
Időpont	Pénzáram	Induló tőke	Szerződött kamat	Szerződött tőke	Záró tőke	Induló tőke	Effektív kamat	Tőketörlesztés	Záró tőke	Diszkont lebontás
2018.04.01.	-1 000			-1 000	1 000			-1 000	1 000	
2018.04.01.	50	1 000			1 000	1 000		50	950	
2018.04.01.	-100	1 000			1 000	950		-100	1 050	
2019.04.01.	282	1 000	50	232	768	1 050	31	251	799	-19
2020.04.01.	282	768	38	244	524	799	23	259	540	-15
2021.04.01.	282	524	26	256	269	540	16	266	274	-10
2022.04.01.	282	269	13	269	0	274	8	274	0	-5

2. táblázat: Amortizált bekerülési érték kalkuláció

Forrás: Saját készítés

A táblázat dátumok utáni első oszlopa tükrözi a kapcsolódó pénzáramokat és ezek belső megtérülési rátáját, a következő 4 oszlop a szerződés szerinti, míg az utána következő négy oszlop az effektív kamatlábbal számított kalkulációt mutatja be. Ez esetben a kamatszámítás annuitásos módszerrel történik. Az utolsó oszlop a kétféle kamat közötti különbséget tükrözi, melynek összege éppen a szerződött (1 000) és a tényleges (1 050) tőke közötti különbséget adja.

A fenti kalkulációt a standard előírásai szerint a jövőbeni becült cash flow-k alapján kell elvégezni, ami a gyakorlatban jellemzően a szerződött pénzárammal azonos lesz, de bizonyos esetekben – pl. hitelkeret díja, lehívási arány, vagy folyószámlahitel esetén – valóban becslésre van szükség.

A futamidő alatt az effektív kamatláb tehát állandó, ami alól szerződésmódosítás nélkül csak a referencia-kamatlábhoz kötött változó kamatozású ügyletek jelentenek kivételt, ekkor ugyanis a jövőbeni pénzáram módosulása miatt csak az EIR módosul, a tőkeösszeg állandó marad.

Az EIR változására csak olyan szerződésmódosítás esetén van lehetőség, ha az új ügyletet eredményez, azaz az ügylet a standard kivezetési szabályai alapján¹⁰ kivezetendő a könyvekből, ám azt új ügyletként ki kell mutatni, mivel a követelés/kötelezettség még fennáll.

Amikor a szerződésmódosítás nem eredményez új ügyletet, akkor a módosítás következtében megváltozott új jövőbeni pénzáramokat az eredeti effektív kamatlábbal diszkontálva, a könyvekben szereplő értéktől eltérő tőkeösszegben kell kimutatni, és a különbséget (a kezdeti valós érték különbséget) azonnal az eredményben jelenítendő meg.

Az **amortizált bekerülési értéken nyilvántartott eszközök** esetében szükség lehet az **értékvesztés** elszámolására is, ami azt eredményezi, hogy az amortizált bekerülési érték a bruttó könyv szerinti érték és az elszámolt értékvesztés különbségeként határozható meg.

Az értékvesztés képzése a **várható veszteségek** becslésén alapszik, abból a feltételezésből kiindulva, hogy valamekkora veszteségre minden kihelyezésnél van esély. Az ügyletek **keletkezésekor** és mindaddig, amíg a hitelkockázat jelentősen

---

¹⁰ A kivezetés nem feltétlenül a követelés/kötelezettség jogi megszűntetését jelenti, hanem azt is, ha az eredeti ügylet olyan mértékű módosításon ment keresztül, hogy új ügyletnek minősül, ezért az eltérő feltételeket a könyvekben meg kell jeleníteni.

nem nő meg, ez az értékvesztés az éven belüli bedőlési valószínűség (PD) alapján határozandó meg. Az e kategóriába – stage 1 – tartozó ügyletek értékvesztése jellemzően csoportosan, a szegmensre jellemző adatok alapján határozható meg.

A **hitelkockázat jelentős növekedése** következtében az ügylet besorolása stage 2-re változik, így már a teljes élettartamra meghatározott PD alapján kell a várható veszteséget megbecsülni. A hitelkockázat jelentős növekedésének tényét a hitelintézetek számviteli politikájukban rögzített módon határozzák meg, de amennyiben a veszteségre utaló jelek – pl. 30 napos fizetési késedelem¹¹ – megjelennek, kötelező az átsorolás. A hitelkockázat növekedésének megítélésakor a hitelintézet nem csak a konkrét ügylet jellemzőit, mint pl. bevonható fedezetek értékét és a bedőléskori várható veszteséget, hanem makrogazdasági tényezők változását is figyelembe veheti. Amennyiben a bedőlési valószínűség alacsony, akkor feltételezhető, hogy a hitelezési kockázat nem nőtt jelentősen.

Az e státuszba került ügyletek esetén is lehetőség van az értékvesztés csoportos képzésére, de ekkor már az egyedi – ügyletszintű – értékvesztésképzés is felmerülhet, melynek módszerét a következő státusznál mutatjuk be.

A **nem teljesítő ügyletek** körének meghatározására vonatkozó előírásokat a standard, a Bázel III és az MNB-rendelet előírásaival összhangban a számviteli politikában rögzíti a hitelintézet. Ilyen kiemelt szabály a 90 napon túli jelentős követelésrész késedelme, vagy a fedezet érvényesítésének várható szükségessége, melyek következtében az ügylet értékvesztetté válik, és besorolása stage 3 lesz. Ekkor is lehetőség van az értékvesztés csoportos képzésére, de a standard alapvető előírásai alapján az értékvesztés összege az ügylet jövőben várhatóan realizálható pénzáramainak eredeti effektív kamatlábbal diszkontált összege és a könyvszerinti érték közötti különbség. Az eljárás alapja tehát a jövőbeni pénzáramok becslése, mely a különféle kimenetek bekövetkezési valószínűség szerinti súlyozásával történhet meg. A várható pénzáramokba a fedezetek érvényesítéséből származó pénzáramok is beleszámítanak. A becslés során nehézséget jelentenek nem csak az összegek, de azok időpontjának becslése is.

Az értékvesztett követelések után a kamat – mivel számításának alapja az amortizált bekerülési érték – csak az értékvesztéssel csökkentett nettó összegre realizálható. Gyakorlati egyszerűsítésként lehetőség van arra, hogy a kamatszámítás

---

¹¹ A standard a hitelkockázat növekedésének megcáfolható jeleként említi a 30 napos késedelmet.

mítás továbbra is a bruttó könyv szerinti értékre történjen meg, ám az így meghatározott kamatot az értékvesztés mértékével csökkenteni kell.

A már értékvesztettként bekerülő, a gazdálkodó által vásárolt vagy keletkeztetett ügyletek¹² (POCI) esetén a bekerüléskor értékvesztés számolandó el, a kamat meghatározása a hitelezési veszteséggel korrigált effektív kamatlábbal történik, így ekkor a kamat realizálása csak az amortizált bekerülési értékre, azaz a nettó könyv szerinti értékre történik.

Az értékvesztés elszámolásával kapcsolatban *technikai szabályok* nem jelennek meg a standardban, ám a hazai elszámolási problémáknál leírtak itt is felmerülnek, és alkalmazhatók. Szükség lehet az előző évben és a tárgyévben képzett értékvesztés visszairásának elkülönítésére, valamint a devizás és devizaalapú ügyletek értékvesztésének változásában a devizaárfolyam és a hitelkockázat változásából származó rész elkülönítésére.

A hitelnyújtási elkötelezettségek és pénzügyi garancia esetén is alkalmazandók az IFRS 9 értékvesztésre vonatkozó előírásai azzal a különbséggel, hogy ekkor a mérlegben még nem szereplő összegekre nem értékvesztés, hanem céltartalék képzendő, és az értékvesztésnél megismert tényezőkhöz kívül a követelés keletkezésének valószínűsége is figyelembe veendő.

A **saját tőkével szemben valósan értékelt adósságinstrumentumok** esetén az eszköz realizált eredménye továbbra is – az amortizált bekerülési értékhez hasonló módon – az eredménykimutatásban jelenik meg, míg a valós érték és a könyv szerinti érték különbsége az egyéb átfogó jövedelem halmozott értékét módosítja. Ekkor a valós értékváltozáson belül az értékvesztés összege is meghatározandó, ám az nem érintheti az eszköz könyv szerinti értékét, csupán az addig OCI-ban elszámolt tételek és az eredménykimutatás tételei közötti átsorolást eredményezheti¹³. Az e csoportba sorolt instrumentumok könyvekből történő kikerülése esetén az addig a saját tőkében kimutatott valós érték különbségek arányos része az eredménykimutatáson keresztül az eredménytartalék részévé válik.

---

¹² Ilyen ügyletek voltak például a 2015-ös kötelező forintosítás és kamatszámolás során módosított, korábban már értékvesztett lakossági hitelek, mert a módosítás olyan mértékű volt, hogy azokat új ügyletként volt célszerű kezelni.

¹³ Ez technikailag jelentheti az OCI „visszaforgatását” és az értékvesztés szokásos módon történő könyvelését is.

A saját tőkével szemben valósan értékelt **tőkeinstrumentumok** esetén a tranzakciós költségek az eszköz értékében figyelembe veendőek és a járó osztalék is az eredményben realizálandó. Minden egyéb értékváltozás, így a kibocsátó hitelkockázatának változása, valamint a devizaárfolyam változás hatása is az egyéb átfogó eredményben jelenik meg és az eszköz kikerülésekor sem jelenik meg az eredménykimutatásban, hanem közvetlenül átsorolandó az eredménytartalékba. A könyv szerinti érték és a kapott ellenérték különbözete ekkor is az eredményt érinti.

A **pénzügyi kötelezettségek** esetén az eredménnyel szembeni valós értékelés során a kötelezettség értékének csökkenését és az eredmény növekedését jelentő saját hitelkockázat változását az egyéb átfogó jövedelem növekedéseként, a saját tőkében kell kimutatni. A kötelezettség kivezetésekor ezen összegek közvetlenül – az eredménykimutatás érintése nélkül – kerülhetnek át az eredménytartalékba.

9.5.2. A valós érték

Az előző fejezetben mind a saját tőkével, mind pedig az eredménnyel szemben valósan értékelt instrumentumok esetén adottságként kezeltük a valós érték fogalmát. Az IFRS 13 standard értelmében a valós érték az az ár, amit piaci szereplők szokásos tranzakció során egy eszközért kapnának, vagy egy kötelezettség átruházásáért fizetnének az értékelés időpontjában.

Alapvetően az elsődleges (ahol a legtöbbet kereskednek az instrumentummal), vagy a legelőnyösebb (ahol a legnagyobb nyereség érhető el) piacon érvényes kilépési ár a mérvadó.

A piaci ár akkor kezelhető valós értéknek, ha az ügyletek jól tájékozott szereplők között, nem kényszerű feltételek esetén létrejöhettek. A valós értéknek nem része a tranzakciós költség.

A valós érték meghatározható **piaci megközelítés**¹⁴ alapján, amikor kifejezetten az instrumentumok árai, hasonló instrumentumok árai, mutatószámok, árazási eljárások alapján határozzuk meg azt. A **jövedelem alapú megközelítés**¹⁵ esetén az adott instrumentumhoz kötődő, elkülönült pénzáramok diszkontált értéke jelenti

¹⁴ Piaci megközelítés alkalmazható például a tőzsdén forgalmazott értékpapírok jegyzett árai esetén.

¹⁵ Jövedelem-alapú megközelítés alkalmazható például a kölcsönök értékelése során, ahol a jövőbeni szerződött pénzáramok az aktuális kamatfeltételek, kamatgörbék mentén diszkontálhatók.

a valós értéket, míg a **költségalapú** megközelítés esetén arra keressük a választ, hogy a pótlás, helyettesítés, kiváltás mennyibe kerülne a gazdálkodónak.

A diszkontálás során lehetőség van a legvalószínűbb jövőbeni pénzáramok hasonló instrumentumok kamataiból számított kamatlábbal történő diszkontálására, vagy a valószínűségekkel súlyozott pénzáramok szisztematikus kockázatot tükröző kamatlábbal való diszkontálására.

Alapelv, hogy lehetőség szerint több – akár különböző megközelítéseken alapuló – becslést érdemes készíteni, melyekből kiválasztható a legnagyobb valószínűséggel érvényes érték.

A számítás módszerén túl fontos kérdés, hogy mennyire megbízható inputok alapján történik a valós érték meghatározása. Ez egyrészt támogatja a beszámoló olvasóját az információk értékelésében, másrészt – mint később látni fogjuk – közvetlen hatással van az amortizált bekerülési értéken értékelt ügyletek nyilvántartására.

Amennyiben ismert az adott instrumentum **aktív piacon jegyzett ára**, akkor az input a legmegbízhatóbb (**level 1**) kategóriába tartozik. Aktív piacról akkor beszélhetünk, ha megfelelő a kereskedés volumene, gyakorisága, ezért az így meghatározott valós érték megegyezik-e az értékelés időpontjában érvényes eladási árral. A legjobb példát a részvények, kötvények jelentik.

Amennyiben az aktív piacon csak hasonló instrumentumra van megfigyelhető adat, vagy a piac nem aktív, vagy nem konkrét árak, hanem más megfigyelhető inputok (pl. hozamgörbe, kamatláb, kockázat) alapján történik a valós érték kiszámítása, az már kevésbé megbízhatónak tekinthető. Ekkor a számítás alapját képező inputokat a 2. szintbe (**level 2**) soroljuk. Végül, ha a számítást **nem megfigyelhető inputok**, a piacról, az ott szereplők feltételezéseiről alkotott saját, de megbízható feltételezések alapján végzi el a gazdálkodó, akkor ezen inputok a legkevésbé megbízhatóak (**level 3**). A megbízhatóság alapján felállított besorolás a valós érték hierarchia.

Amennyiben nem áll rendelkezésre megbízható valós érték, a bekerülési ár alkalmazandó.

Az amortizált bekerülési érték alkalmazásakor feltételeztük, hogy az ügylet induló értéke a valós érték és a tranzakciós költségek összege. Előfordulhat

azonban, hogy az ügylet valós értéke már a kezdetekkor sem egyezik meg az amortizált bekerülési értékkel, így a két összeg között egy **kezdeti valós érték különbség** – nyereség, vagy veszteség – keletkezik. E különbség mindenképp az eredményben jelenítendő meg, ám ennek időzítése a valós érték meghatározásához használ inputok szintjétől függ. 1. és 2. szintű inputok esetén a különbség a keletkezés időpontjában megjelenítendő az eredményben, míg 3. szintű inputok alkalmazásakor azt a futamidő alatt szisztematikusan kell realizálni. A szisztematikus realizálás egyszerű módja lehet az időarányos elszámolás, ám véleményünk szerint jobb választás – kivitelezhetőség esetén – az effektív kamattal arányos elszámolás. (IFRS 9, B5.2.1- B5.2.2.)

9.5.3. A pénzügyi instrumentumok besorolására vonatkozó előírások

Az, hogy az egyes **pénzügyi eszközök**re az előző fejezetekben megismert értékelési elvek közül melyik alkalmazandó, az alábbi logika mentén ragadható meg.

	Pénzügyi eszköz					
	Adósságinstrumentum				Tőkeinstrumentum	
SPPI teszt	Igen				Nem	
Üzleti modell	Tőke és kamat beszedése	Tőke és kamat beszedése, valamint értékesítés	Egyéb		Nincs döntés	Döntés van
Értékelési elv	ABÉ	FVTOCI	FVTPL		FVTOCI	

3. táblázat: Pénzügyi eszközök besorolása és értékelése

Forrás: Saját készítés, IFRS 9 alapján

A fenti táblázat nem a standard szó szerinti besorolási logikáját, hanem annak gyakorlati leképezését tükrözi, hiszen az SPPI teszt a tőkeinstrumentumok esetében nem értelmezhető. A táblázat nem tartalmazza a származékos ügyletekből származó eszközöket, melyek eredménnyel szemben valósan értékelendők.

A besorolás első lépése annak eldöntése, hogy adósság-, vagy tőkeinstrumentumról van-e szó. Amennyiben az instrumentum összetett, meg kell határozni az adósságinstrumentum és a tőkeinstrumentum elkülönített értékét.

Az **adósságinstrumentumok** esetében az **SPPI teszt** során vizsgálni kell, hogy a szerződéses pénzáramok ténylegesen csak a tőkét és annak kamatait fedik-e le, vagy tartalmaznak valamilyen más elemet, kockázatot, netán extra vo-

latilitást, amit a kamat nem tartalmazhat. Kamatnak csak az a pénzáram számít, ami a pénz időértékén kívül csak a hitel- és likviditási kockázatra, a hitelhez kötődő költségekre és a hitelnyújtó hasznára nyújtanak fedezetet. A standard tipikus – és Magyarországon gyakran előforduló – példái közé tartozik a tőkeösszeg devizanemétől eltérő devizához kötött kamatozás, az olyan változó kamatozású ügyletek, ahol az átárazódás gyakorisága és az átárazódáskor alkalmazandó kamatláb nincs összhangban egymással, illetve bizonyos konstrukciók, amelyek extra volatilitást visznek a törlesztés összegébe. Az ilyen konstrukciók léte nem feltétlenül jelenti azt, hogy a pénzáramok nem csak kamatot tartalmaznak, de ennek megállapítása további vizsgálatot igényel. Kivétel lehet ez alól az állam által szabályozott kamatláb, amely „a pénz időértékével kapcsolatos elem megfelelőjének tekintendő ... akkor, ha a szabályozott kamatláb az idő múlásának nagyjából megfelelő ellenértéket képvisel, és a szerződéses cash flow-k tekintetében nem képvisel kockázatoknak vagy volatilitásnak való olyan kitettséget, amely inkonzisztens egy alapvető kölcsönmegállapodással.” (IFRS 9, B4.1.9E)

Ha az instrumentum az SPPI teszten megfelelt, a következő lépés az **üzleti modell** meghatározása. Az üzleti modell nem azonos a keletkeztetés, beszerzés céljával, ennek meghatározásához szükséges az eszköz (üzletág, elkülönült portfólió-rész) kezelésének elemzése. Ennek során többek között olyan tényezőket kell figyelembe venni, mint a tényleges események, értékesítés nagyságrendje, gyakorisága, a vezetői jelentések tartalma, vagy akár a felelős vezető teljesítményértékelésének kritériumai. Ennek alapján a következő üzleti modellek és a kapcsolódó értékelési elvek határozhatók meg:

- Ha az üzleti modell a futamidő alatt a *tőke és a kamat beszédése* a modell, az amortizált bekerülési érték alkalmazandó¹⁶.
- Ha az üzleti modell a *tőke és a kamat beszédésén kívül az értékesítés lehetőségét is* tartalmazza, akkor a saját tőkével szembeni valós értékelés követendő.
- Bármely *egyéb* üzleti modell – pl. kereskedési portfólió esetén – az eredménnyel szembeni valós értékelés követendő.

---

¹⁶ A hitelintézetek hosszú távra nyújtott kölcsönei jellemzően ebbe a kategóriába tartoznak, de az értékpapír-portfóliónak is lehet ilyen – gyakran éppen a hitelek futamidejének függvényében tartott – része.

A *tőkeinstrumentumok* esetén a gazdálkodó visszavonhatatlanul dönthet úgy, hogy a valós érték változást nem az eredménnyel, hanem a saját tőkével szemben kívánja kimutatni. E választás háttérét a standard mélyebben nem határozza meg, ám kereskedési cél és üzleti kombinációhoz kötődő függő ellenérték esetén nem engedi azt.

A **pénzügyi kötelezettségek** esetén az alapvető értékelési elv az amortizált bekerülési érték, de a származékos ügyletek miatti, valamint a kereskedési célú kötelezettségeket eredménnyel szembeni valós értéken kell értékelni, és lehetőség van a valós értékelés választására egyéb esetekben is.

9.5.4. Fedezeti ügyletek

A fedezeti ügyletek megkötésével a gazdálkodó célja, hogy a különféle (deviza-, kamatláb-, likviditási) kockázatokat kivédje, azaz a fedezett és a fedezeti ügyletek kockázatai egymást semlegesítsék. Számviteli következményeként pedig eredményhatásuk egymással ellentétes lesz és ugyanabban az időszakban és eredménykategóriában jelenik meg. A fedezeti ügylet létrejöhet ***cash-flow fedezeti, valós érték-fedezeti ügyletként, vagy külföldi nettó befektetések értékváltozásának*** ellentételezésére.

Fedezett tétel lehet megjelenített eszköz vagy kötelezettség, meg nem jelenített biztos elkötelezettség, előrejelzett nagyon valószínű ügylet, ezek csoportja, vagy ezek kombinációja valamely származékos termékkel. A fedezett tétel általában a teljes tétel, vagy annak bizonyos komponense.

A fedezeti instrumentum általában származékos termék, eredménnyel szemben valóban értékelt nem származékos pénzügyi eszköz vagy kötelezettség. Fedezeti instrumentum általában a teljes instrumentum, de lehet több instrumentum együttesen, vagy akár ezek arányos része is.

A fedezeti ügyletek ekként való elszámolásának feltétele, hogy mind a fedezett, mind a fedezeti instrumentumok megfeleljenek a kritériumoknak és a hitelintézet elkészítse a formális dokumentációt, amely bizonyítja, hogy az ügylet a kockázatkezelési célokkal és stratégiával összhangban jött létre.

A fedezeti elszámolás fő kritériuma annak bizonyítása, hogy a fedezés hatékony, azaz megfelelően semlegesíti a fedezni kívánt kockázatot. A hatékonyság dokumentálása során bizonyítani kell, hogy a fedezett és a fedezeti tételek között

gazdasági kapcsolat van, ez a kapcsolat a tételek teljes élettartama alatt fennáll és az értékváltozásban a hitelkockázat nem tölt be domináns szerepet. Az IFRS 9 az előrettekintő hatékonyságvizsgálatot írja elő, amely alapulhat a kulcsfontosságú jellemzők elemzésén, vagy különféle kvantitatív módszerek alkalmazásán.

A valós érték fedezeti ügyletek teljes eredményhatása az eredménykimutatásban jelenítendő meg, míg a másik két típus esetén itt csak a nem hatékony rész hatása jelentkezik, a hatékony rész eredményhatása a saját tőkében jelenik meg tartalékként.

A bankszektorban előfordulnak a kockázatkezelés fenti módjai, de jellemzőbb az, hogy az intézmény **a pénzügyi instrumentum-portfólió** kamatláb-kockázatára – és nem az egyes ügyletekre – köt fedezeti ügyletet. Ezt a hitelintézet – mivel az IFRS 9 erre vonatkozóan nem tartalmaz előírást – még az IAS 39 standard alapján teheti meg. Az ilyen ügyletek valós érték fedezeti ügyletekként kezelendők, a fedezett portfólió tartalma szabadon meghatározható, így eszközt és kötelezettséget is tartalmazhat, ám minden elemnek önmagában is fedezeti ügyletként megjelölhetőnek kell lennie. Nettó pozíció – az eszközök és kötelezettségek különbsége – nem jelölhető meg fedezett tételként, de ez kiküszöbölhető azzal, hogy a magasabb értékű portfóliónak a nettó pozíció összegével azonos részét jelölik meg. Kijelölendő a fedezni kívánt kamatláb-kockázat, valamint a fedezeti instrumentum, ami átárazódási periódusonként eltérő lehet. A makrofedezeti ügyletek eredményhatása az eredménykimutatásban jelenik meg.

9.5.5. Magyar sajátosságok következményei

A hazai sajátosságok egy jelentős része az amortizált bekerülési értéken történő értékelést megalapozó **SPPI teszt kapcsán** merül fel. A hitelkonstrukciók egyes fajtáinál ugyanis nem állnak fenn az SPPI teszt követelményei, vagy csak külön tesztekkel lehet igazolni a megfelelést. Ez leggyakrabban az állam által meghatározott támogatási célú hitelek esetében fordul elő, pl. energiatakarékossági támogatásoknál gyakoriak a forintban denominált, de euriborhoz kötött változó kamatozású hitelek, míg a lakhatási támogatások esetén az extra volatilitást eredményező (pl. CSOK-hitel) ügylettípusok.

A valós értékelés alapjait bemutató fejezet végén szó volt **kezdeti valós érték különbözet** elszámolásának lehetséges módjairól, ám azt nem vizsgáltuk, hogy mi lehet ezen eltérés oka. A hazai viszonyok között az egyik igen gyakori ok a

kapott **állami támogatás**, amikor a refinanszírozási források árazása a piaconál kedvezőbb feltételek mentén – akár kamatmentesen¹⁷ – történik. Ekkor a fizetendő kamatok realizálása a piaci kamatlábon alapuló amortizált bekerülési érték mentén történik, a különbözet pedig nem más, mint a kapott állami támogatás.

Az állami támogatások az IAS 20 standardban foglalt szabályok szerint akkor realizálandók az eredményben, amikor észszerűen bizonyossá válik, hogy a gazdálkodó egység teljesíti a támogatás feltételeit és a támogatást meg fogja kapni. Jelen esetben a feltételek jellemzően a futamidő alatt időszakról időszakra teljesülnek, így a piaci kamatok meg nem fizetése miatt a kamatkülönbözet összegével azonos támogatás minden időszakban realizálható.

Amennyiben a támogatás összegét a gazdálkodó ugyan rendszeresen megkapja, ám a feltételek teljesítése és az észszerű bizonyosság csak később igazolódik be, a kapott összeg kötelezettségként mutatandó ki, eredményben való realizálása nem az alapul szolgáló pénzügyi instrumentum futamidejétől, hanem a feltételek teljesítésének valószínűségétől függ¹⁸.

A legjobb becslés ellenére is előfordulhat, hogy a már realizált támogatást vissza kell fizetni, mert a feltételek mégsem teljesültek. Ebben az esetben visszamenőleges módosításra nincs szükség, az elszámolást becslésmódosításként kell kezelni, és az aktuális időszakban kell a könyvekben megjeleníteni. (Lakatos et al., 2018, p. 294)

Az állami támogatások kimutatására a standard bruttó és nettó módon is lehetőséget nyújt, ez utóbbi esetben a kapott támogatás önálló módon nem jelenik meg. Az ismertetett esetekben bevétel helyett a kamatráfordítások csökkenéseként mutatandó be.

A gyakorlatban olyan ügyletek is előfordulhatnak, amik együttesen értelmezhetők. Amennyiben pl. a bank a felvett kedvezményes forintban denominált hitel

---

17 Ilyen lehettek pl. a Növekedési Hitel Program keretében az MNB által nyújtott nulla %-os kamatozású refinanszírozási hitelek. Ekkor a teljes kamatráfordítás állami támogatásnak minősül. Hasonlóan a futamidő alatt kapott és további feltétel nélküli támogatásnak minősülhet az MNB-nél elhelyezhető preferenciális betét, melynek kamata meghaladja a normál piaci kamatokat.

18 E körbe tartozhatnak a HIRS termékek, ahol az ügylet természetéből kifolyólag évente kétszer megtörtént a kamatok pénzügyi rendezése, ám a kedvezmény összege csak akkor vált végleges támogatássá, amikor a hitelintézet a feltételeket – kihelyezések megfelelő mértékű növelése – teljesítette.

mellé egy devizaswap ügyletet köt¹⁹, az – a feltételek fennállása esetén – számára egy devizában felvett hitellel egyenértékű. Ebben az esetben a tényleges gazdasági tartalmú ügylet – a deviza refinanszírozási hitel – könyvelendő, de felmerülhet a valós érték fedezeti ügyletként való kezelés is. (MKVK PTPT, 2016.)

Az itt bemutatott példák esetén felmerül annak kérdése is, hogy mennyire tükrözi a gazdasági tartalmat az ügyletek önmagában való minősítése, besorolása, hiszen az esetek többségében a bank csak közvetítő szerepet tölt be az állam és a kölcsön felvevője között²⁰, ezért a tényleges megoldások mélyebb elemzést követelnek meg.

9.5.6. Közzétételi kötelezettségek

A kötelező közzétételi kötelezettségek rögzítésének célja, hogy a gazdálkodó mindenképp bemutassa a pénzügyi instrumentumok jelentőségét a bank vagyoni és jövedelmi helyzete szempontjából, láthatóvá tegye a kockázatokat, azok mértékét, jellegét, alakulását. E közzétételek közül csak a legfontosabbakat mutatjuk be.

A közzététel *általános* követelményei szerint be kell mutatni a számviteli politika főbb elemeit, a fedezeti elszámoláshoz kötődő információkat, valamint a valós érték meghatározását. A *mérleghez* kötődően többek között bemutatandók a pénzügyi instrumentumok értékelési kategóriáinként aszerint elkülönítve, hogy a kategóriába kerülés a standard alapján kötelező vagy választható módon dőlt-e el, valamint a pénzügyi eszközök hitelezési veszteségeinek az alakulása, ugyan-ezen kategóriák mentén.

Az eredménnyel szemben valósan értékelt eszközök esetén bemutatandó a maximális hitelkockázati kitettség, valamint az ennek csökkentésére alkalmazott derivatívák hatása, ennek változása, hitelkockázat változásának összesített hatása, valamint az eredménnyel szemben valósan értékelt kötelezettségek saját tőkében kimutatott hitelkockázat változásának kumulált összege, a könyv szerinti érték és a fizetendő összeg különbsége, valamint a saját tőkében történt átsorolások és ezek indoka, valamint annak bemutatása, hogy hogyan történt a saját hitelkockázat elkülönítése. Az IFRS 9 szabályai alapján az értékelési kategóriák közötti átsorolás nagyon ritka, ezért ezek megtörténtét és hatásait is közzé kell tenni.

¹⁹ Ide tartoznak az NHP hitelek mellé az MNB-vel köthető CCIRS ügyletek.

²⁰ Az NHP hitelek esetén a bank a nulla százalékos kamatú refinanszírozási hitellel az ügyfeleinek nyújtott hitel kedvezményes – maximum 2,5%-os – kamatát biztosítja, így az állami támogatást a valóságban nem ő, hanem ügyfele kapja meg.

Az **eredménykimutatáshoz** kötődően a mérlegben szereplő kategóriákkal azonos bontásban kell bemutatni a pénzügyi instrumentumok nettó eredményét, így a kamatbevételeket és kamatráfordításokat, a kamatban nem szereplő díjbevételeket és -ráfordításokat, az értékvesztett eszközök kamatbevételét, az értékvesztés miatti veszteséget, valamint az amortizált bekerülési értéken szereplő pénzügyi eszközök kivezetésének eredményhatását is.

A valós értékhez kötődően bemutatandó az instrumentumok időszak végi valós értéke az inputok szintje alapján, valamint az esetleges átsorolások és azok indoka. Ismertetni kell az alkalmazott értékelési eljárásokat, folyamatokat, valamint a 3. szintű inputok esetén a nem megfigyelhető inputokat, a záróérték levezetését, a szöveges és számszerű érzékenységvizsgálat eredményét.

A pénzügyi eszközök átadásához kötődően be kell mutatni a teljesen és részlegesen kivezetett, valamint a folytatódó részvétel miatti eszközöket, és kötelezettségeket. Az átadás előtti és utáni könyv szerinti értéken, valamint az elszámolt eredménytételeken kívül közzé kell tenni, hogy a hitelintézet milyen kockázatot adott át és tartott meg.

A hitelintézetek számára a fenti – a beszámoló egyes tételeinek különféle szempontok szerinti alábontását tartalmazó – közzétételek mellett jelentős szerepe van a pénzügyi instrumentumok kockázatainak és ezen kockázatok kezelésének bemutatásával foglalkozó közzétételeknek.

E közzétételek kvalitatív részében be kell mutatni a kockázati kitettségeket, a kockázatkezeléssel kapcsolatos célokat, politikákat és eljárásokat, valamint a bekövetkezett változásokat.

A kockázatok számszerűen is közzeendők, így a hitelintézeteknek be kell mutatniuk a kockázati kitettség összegét, az egyes kockázattípusok saját tulajdonságait, valamint a kockázat koncentrációját. A számszaki bemutatás tartalmazza a **hitelkockázat**-kezelési gyakorlat összefüggését az értékvesztés és céltartalék-képzéssel, a gazdálkodó saját szabályait az értékvesztési státuszok közötti átsorolásra, az egyedi és csoportos képzés hatókörére és módszertanára vonatkozóan. Be kell mutatni a behajthatatlan követelések definícióját és az értékvesztés számszerűsítésére alkalmazott módszereket, valamint a hitelkockázatot a biztosítékok figyelembevétele nélkül és azzal csökkentve is.

A **likviditási kockázat**ot tükröző számszaki részben bemutatandó a nem származékos és származékos ügyletek lejáratú struktúrája, a kötelezettségek lejáratú struktúrája, a likviditási kockázat kezelésének módja. A lejáratú összhangot a jövőbeni pénzáramok diszkontálatlan értéke alapján kell előre jelezni.

A **piaci kockázat** érzékeltetésére közzé kell tenni az érzékenységvizsgálatok eredményét az üzleti tevékenység egészére, azok eredményre és saját tőkére gyakorolt hatásaival együtt. Ismertetni kell a kockázati tényezőket és azok várható következményeit is.

9.6. Függelékek

9.6.1. Azonos jelentéssel használt kifejezések és rövidítések

9.6.1.1. Szinonimák

- beszámoló – pénzügyi kimutatások
- mérleg – pénzügyi helyzet kimutatás
- kiegészítő melléklet – kiegészítő megjegyzések

9.6.1.2. Rövidítések

IFRS-ek = International Financial Reporting Standards = a nemzetközi számviteli standardok alkalmazásáról szóló, 2002. július 19-i 1606/2002/EK európai parlamenti és tanácsi rendeletben foglalt eljárás alapján az Európai Unió Hivatalos Lapjában rendeleti formában kihirdetett nemzetközi számviteli standardok (Sztv., 3.§ (10) 2.)

PNL = P&L = Profit and loss statement = eredménykimutatás

FVTOCI = FVOCI = Fair Value to Other Comprehensive Income = Egyéb átfogó jövedelemmel szemben elszámolt valós érték

FVTPNL = FVPNL = Fair Value to Profit and Loss = Eredménnyel szemben elszámolt valós érték

CF = Cash Flow

OCI = Other Comprehensive Income = Egyéb átfogó jövedelem

SOCIE = Statement of Changes in Equity = Saját tőke változás tábla

SPPI = Solely Payment of Principal and Interest = Csak kamat- és tőke fizetést tartalmazó pénzáramok

Sztv. =2000. évi C. törvény a számvitelről

Hpt. = 2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról

EPS = Earnings per Share = egy részvényre jutó nettó eredmény

POCI = Purchased or Originated Credit Impaired asset = Vásárolt, vagy a gazdálkodó által keletkeztetett értékvesztett eszközök

9.6.2. A számviteli kormányrendelet szerinti mérlegséma

ESZKÖZÖK (aktívák)	FORRÁSOK (passzívák)
1. Pénzeszközök	1. Hitelintézetekkel szembeni kötelezettségek
2. Állampapírok	1/A. Hitelintézetekkel szembeni kötelezettségek értékelési különbözete
2/A. Állampapírok értékelési különbözete	2. Ügyfelekkel szembeni kötelezettségek
3. Hitelintézetekkel szembeni követelések	2/A. Ügyfelekkel szembeni kötelezettségek értékelési különbözete
3/A. Hitelintézetekkel szembeni követelések értékelési különbözete	3. Kibocsátott értékpapírok miatt fennálló kötelezettség
4. Ügyfelekkel szembeni követelések	4. Egyéb kötelezettségek
4/A. Ügyfelekkel szembeni követelések értékelési különbözete	4/A. Származékos ügyletek negatív értékelési különbözete
5. Hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok	5. Passzív időbeli elhatárolások
5/A. Hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok értékelési különbözete	6. Céltartalékok
6. Részvények és más változó hozamú értékpapírok	7. Hátrasorolt kötelezettségek
6/A. Részvények és más változó hozamú értékpapírok értékelési különbözete	8. Jegyzett tőke
7. Részvények, részesedések befektetési célra	9. Jegyzett, de még be nem fizetett tőke (-)
7/A. Befektetési célú részvények, részesedések értékelési különbözete	10. Tőketartalék
8. Részvények, részesedések kapcsolt vállalkozásban	11. Általános tartalék
9. Immateriális javak	12. Eredménytartalék (±)
10. Tárgyi eszközök	13. Lékötött tartalék
11. Saját részvények	14. Értékelési tartalék
12. Egyéb eszközök	15. Tárgyévi eredmény (±)
12/B. Származékos ügyletek pozitív értékelési különbözete	
13. Aktív időbeli elhatárolások	
Eszközök összesen	Források összesen
Ebből:	Ebből:
- FORGÓESZKÖZÖK	- RÖVID LEJÁRATÚ KÖTELEZETTSÉGEK
- BEFEKTETETT ESZKÖZÖK	- HOSSZÚ LEJÁRATÚ KÖTELEZETTSÉGEK
	- SAJÁT TŐKE

9.6.3. A számviteli kormányrendelet szerinti eredménykimutatás felépítése

EREDMÉNYKIMUTATÁS
1. Kapott kamatok és kamat jellegű bevételek
2. Fizetett kamatok és kamat jellegű ráfordítások
KAMATKÜLÖNBÖZET (1-2)
3. Bevételek értékpapírokból
4. Kapott (járó) jutalék- és díjbevételek
5. Fizetett (fizetendő) jutalék- és díjráfördítések
6. Pénzügyi műveletek nettó eredménye
7. Egyéb bevételek üzleti tevékenységből
8. Általános igazgatási költségek
9. Értécsökkenési leírás
10. Egyéb ráfordítások üzleti tevékenységből
11. Értékvesztés követelések után és kockázati céltartalék-képzés a függő és biztos (jövőbeni) kötelezettségekre
12. Értékvesztés visszairása követelések után és kockázati céltartalék felhasználása a függő és biztos (jövőbeni) kötelezettségekre
12/A. Általános kockázati céltartalék felhasználás értéke
13. Értékvesztés a befektetési célú, hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok, kapcsolt-, jelentős tulajdoni részesedési és egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozásban való részvények, részesedések után
14. Értékvesztés visszairása a befektetési célú, hitelviszonyt megtestesítő értékpapírok, kapcsolt-, jelentős tulajdoni részesedési és egyéb részesedési viszonyban lévő vállalkozásban való részvények, részesedések után
15. Szokásos (üzleti) tevékenység eredménye
Ebből: - PÉNZÜGYI ÉS BEFEKTETÉSI SZOLGÁLTATÁS EREDMÉNYE
- NEM PÉNZÜGYI ÉS BEFEKTETÉSI SZOLGÁLTATÁS EREDMÉNYE
16. Rendkívüli bevételek
17. Rendkívüli ráfordítások
18. Rendkívüli eredmény (16-17)
19. Adózás előtti eredmény ($\pm 15 \pm 18$)
20. Adófizetési kötelezettség
21. Adózott eredmény ($\pm 19-20$)
22. Általános tartalékképzés, felhasználás ($\pm$)
23. Tárgyévi eredmény (21-22)

9.6.4. Egy lehetséges IFRS szerinti bankmérleg

ESZKÖZÖK (aktívák)	FORRÁSOK (passzívák)
Pénzeszközök	Hitelintézetekkel és állammal szembeni kötelezettségek
Bankközi kihelyezések	Ügyfélbetétek
Ügyfélhitelek	Kibocsátott értékpapírok
Egyéb átfogó jövedelemmel szemben valóban értékelt pénzügyi eszközök	Eredménnyel szemben valóban értékeltként megjelölt pénzügyi kötelezettségek
Eredménnyel szemben valóban értékelt pénzügyi eszközök	Kereskedési célú származékos ügyletek kötelezettségei
Kereskedési célú származékos ügyletek eszközei	Fedezeti célú származékos ügyletek kötelezettségei
Fedezeti célú származékos ügyletek eszközei	Egyéb kötelezettségek
Befektetések	Alárendelt kölcsöntőke
Befektetések társult és közös vállalkozásokban	Kötelezettségek összesen
Tárgyi eszközök	Jegyzett tőke
Immateriális javak	Eredménytartalék és más tartalékok
Halasztott adó követelések	Halmazott egyéb átfogó jövedelem
Egyéb eszközök	Visszavásárolt saját részvények
	Saját tőke összesen
Eszközök összesen	Kötelezettségek és saját tőke összesen

9.6.5. Az Átfogó jövedelemkimutatás egy lehetséges felépítése

EREDMÉNYKIMUTATÁS
Kapott kamatok és kamat jellegű bevételek
Fizetett kamatok és kamat jellegű ráfordítások
KAMATKÜLÖNBÖZET (Nettó kamatbevétel)
Értékvesztés képzés/visszairás a hitelezési veszteségekre
Nettó kamatbevétel értékvesztés után
Amortizált bekerülési értéken nyilvántartott pénzügyi eszközök kivételéből származó nettó eredmény
Nettó jutalék és díj eredmény
Pénzügyi műveletek nettó eredménye
Adminisztratív költségek
Tőke módszerrel konszolidált vállalkozásokból származó eredmény
Adózás előtti eredmény
Nyereségadó
Nettó (Adózott) eredmény
- ebből az anyavállalat tulajdonosainak járó eredmény
- ebből a nem kontrolláló érdekeltségre jutó eredmény
Egy részvényre jutó eredmény
- alap
- hígított
EGYÉB ÁTFOGÓ JÖVEDELEM-KIMUTATÁS
A jövőben az egyéb átfogó jövedelemből az eredményben realizálható tételek
Egyéb átfogó eredménnyel szemben értékelt adósságinstrumentumok tárgyévi valós érték különbözete
Egyéb átfogó eredménnyel szemben értékelt adósságinstrumentumok tárgyévi valós érték különbözetének halasztott adója
Cash Flow fedezeti ügyletek
A jövőben az egyéb átfogó jövedelemből az eredményben NEM realizálható tételek
Egyéb átfogó eredménnyel szemben értékelt tőkeinstrumentumok tárgyévi valós érték különbözete
Egyéb átfogó eredménnyel szemben értékelt tőkeinstrumentumok tárgyévi valós érték különbözetének halasztott adója
Egyéb átfogó jövedelem
Nettó átfogó eredmény

9.7. Irodalomjegyzék

2000. évi C. törvény a számvitelről - <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0000100.TV> utolsó letöltés időpontja: 2019. március 11.
2013. évi CCXXXVII. törvény a hitelintézetekről és a pénzügyi vállalkozásokról - <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1300237.TV>, utolsó letöltés időpontja: 2019. március 11.
2013. évi V. törvény a Polgári Törvénykönyvről, 6:46. § <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A1300005.TV>, utolsó letöltés: 2019. március 24.
- 250/2000. (XII. 24.) Korm. rendelet a hitelintézetek és a pénzügyi vállalkozások éves beszámoló készítési és könyvvezetési kötelezettségének sajátosságairól, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A0000250.KOR> utolsó letöltés időpontja: 2019. március 11.
- 39/2016. (X. 11.) MNB rendelet a nem teljesítő kitettségre és az átstrukturált követelésre vonatkozó prudenciális követelményekről, <http://njt.hu/njtlink.php?njtcp=ee6eg1ed8em7er2ei5dx8cj9cy0bm7dw0eh3dv0eb9dw8cj-1bx4cf9cd6cd1cb6cb7bm8en7dv8eh7dw2dx9cj2by3f> utolsó letöltés: 2019. március 31.
- 40/2016. (X. 11.) MNB rendelet az ügyfél- és partnerminősítés, valamint a fedezetértékelés prudenciális követelményeiről, <http://njt.hu/njtlink.php?njtcp=ee1eg8ed7em6er5ei0dx5cj0cy9bm0dw7eh4dv9eb2dw1cj2bx7cf2cd3cd6cb7cc-2bm5en8dv1eh0dw7dx2cj3by8g>, utolsó letöltés: 2019. március 31.
- A BIZOTTSÁG 1126/2008/EK RENDELETE (2008. november 3.) az 1606/2002/EK európai parlamenti és tanácsi rendelettel összhangban egyes nemzetközi számviteli standardok elfogadásáról (EGT-vonatkozású szöveg), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=celex:32008R1126>, utolsó letöltés: 2019. március 25.
- IFRS 9 — Financial Instruments, A BIZOTTSÁG (EU) 2016/2067 RENDELETE (2016. november 22.) az 1606/2002/EK európai parlamenti és tanácsi rendelettel összhangban egyes nemzetközi számviteli standardok elfogadásáról szóló 1126/2008/EK rendeletnek az IFRS 9 nemzetközi pénzügyi beszámolási standard tekintetében történő módosításáról (EGT-vonatkozású szöveg), <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=CELEX%3A32016R2067> 2019. március 23.

- IFRS 9 for banks - Illustrative disclosures - <https://inform.pwc.com/?action=informContent&id=1758231802155468>, utolsó letöltés: 2019. március 23.
- Lakatos László Péter – Kovács Dániel Máté – Mohl Gergely – Rózsa Ildikó – Madarasiné Szirmai Andrea (2018): A Nemzetközi Pénzügyi Beszámolási Standardok elmélete és gyakorlata. Magyar Könyvvizsgálói Kamara, Budapest.
- MKVK PTPT: A Pénz- és Tőkepiaci Tagozat tájékoztatása hitelintézeteknél előforduló NHP és PHP hitelezési konstrukciók IFRS szerinti elszámolása kapcsán, 2016. https://www.mkvk.hu/szervezet/tagozatok/ptt/tagozatihirek/Felhivas_NHP_elszamos_20160401 utolsó letöltés 2019. március 24.
- Veres Judit – Gulyás Éva (2008): Bankszámvitel. Budapest: Alinea kiadó.